

1913^{1/2}

1/3

ქართული
ლიბრარი

საქართველო

1913

თბილისი, № 6. მოზრდილობის

რედაქციისათვის

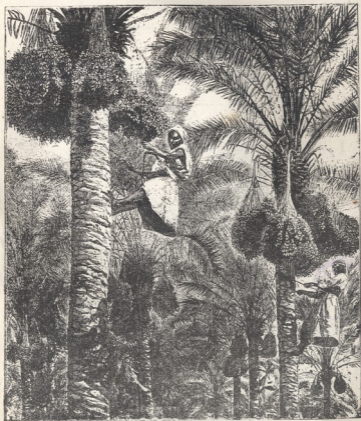
ვისაც მთელი წლის ფული სრულად არა აქვს შემოტანილი და ათ ივლისამდე არ შემოიტანს, ქურნად „ნაკადულის“ გზაუნა მოესჯობა.

ნაკადული

საქართველო
ქრისტეანული
შინაობისთვის

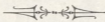
1943

წიგნი ივანე მცხეთელი. ❁ ივანიანი, 1913 წ.

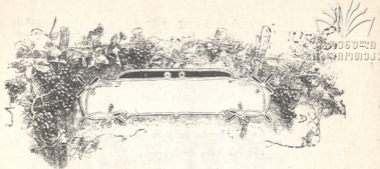

ფინიკის კრეფა—სურ.

I—ფინიკის კრეფა,—სურათი	51
II—მომავალს,—დექსი ნ. ჩხიკვაძის	3
III—ფარნაოზ მეფე,—ისტორიული მოთხრობა, (შემდეგი) ივ. რასტომაშვილისა	6
IV—უძველეს დროის ბავშვის თავგადისხვევალი,—მოთხ- რობა ე. დ'კრევილისა, (გაგრძელება) თარგ. მარიამ აი- შვილასა	15
V—წყარო და პატარა,—დექსი სიმ. შუხისძირელისა.	26
VI—სტეფანეს შვილი,—(თარგმ.) შ. კლამაშვილისა.	28
VII—კინკრაქა—(ლობე-მძვრალა), — (დეკანაძე) ნოშრევან შერევილიძისა	36
VIII—ეკიმთა და ბუნების მეტყველთა კრება,—ილია ნა- კაშიძისა	41
IX—შედარებითი ანატომიიდან აღებული ფაქტები,— (შემდეგი) გ. ანთელისა.	46
X—ტროადის ომი,—(გაგრძელება) ად. შიქაბერიძისა	55
XI—გასართობი: რებუსი, შარადების და რებუსის აღსნა	63

მომავალს.

(კუძღვნი ჩემს პატარა მეგობარს დიომიდე ანთაძეს)

იმციმებდა გაზაფხული,
ყვავილებით მოკარგული,
ბუნებაში მუსიკობდა
სიცოცხლე და სიყვარული.

* *

კისკისებდა შთის ჩანჩქერი,
უცხო ხმაზე ანამღერი
და ბუღბუღი ვარდზე სტვენდა,
გრძნობით გულის ამაძგერი.

* *

ტყე, მინდორი, სივრცე ცისა,
მოციმციმე სახე მზისა

და ლურჯ სარკედ გარინდული
 ტურფა სივრცე შავი ზღვისა—

*
 *
 *

ზვირთთ ჩურჩულით, ზღაპარს თხზავდა,
 სიკოცხლისა ჰანგებს წნავდა,
 აწმყოს სახე მომავლისა
 წმინდა მიზანს ისახავდა...

ქ ვ ლ გ * * * ნ მ ნ

სოფელი-კი ბედით მწირი,
 მწუხარე და განაწირი,
 შრომის ოფლში იღეოდა,—
 კისრად აწვა ტანჯვა-ქირი.

*
 *
 *

მუნ ისმოდა მწარე კენესა,—
 დაეძებდნენ სინათლესა,
 რომ სრულ-ყოფა მოჰფენოდა
 ბედით გმობილ სიკოცხლესა.

*
 *
 *

დრო მიჰქროდა... ძალთა-ძალი,
 ტანჯვით კრული მომავალი,
 კვალად იშვა, და სინათლეს
 მან შიაპყრო გრძნობით თვალი.

*
 *
 *

იზრდებოდა ბალხის შვება,—
 სიყვარულის წმინდა მცნება,
 და საერთო სიყვარულსა
 უმღეროდა თვით ოცნება.

და ჰა, ერთი იგი ძალი,
 მომავლისა ვარსკვლავ-თვალი,
 წინ ისწრაფის, წინ ციმციმებს,
 ვით ძღვევისა სამართალი.

*
*

მაშ იხარდე ნორჩო, ტკბილო,
 ხალხის გრძნობაე, ხალხის შეილო,
 რომ მამულის მწუხარება
 ჰიყვარულით შენ დაჩრდილო.

*
*

აჰა, გეტრფის გაზაფხული,
 ყვავილებით მოქარგული:
 შენ ერს უნდა მოუტანო
 სიკაცხლე და სიხარული!

6. ჩხიკვაძე.

ფარნაოზ მეფე.

(ისტორიული მოთხრობა).

(გაგრძელება).

VI

დინარე ბერდუჯთან ქართლოსი-
ანებს მოეგება მიტრიდატი თავი-
სი მოწინავე ჯარით და აცნობა
ძმას, რომ მტერი შორს აღარ
არის: გასულ სწორზე კიდევ ზი-
ვილე ცნობა, რომ მტერმა ბარ-
დავი დაიჭირა და ჩვენკენ მოდისო. სამარამ დაუყოვნებლივ
გაჰყო ჯარი სამად: მესხნი დააყენა მარცხნივ, იმერნი—მარ-
ჯენივ და კახ-ქართლელნი შუაში. მესხებს დაევალა შევარდ-
ნისებრ მარცხენიდან მტერზე გაუთენებლივ თავს დასხმა და
ასევე იმერთ მარჯენიდან, ხოლო ქართლ-კახელებს—შუა-
გულზე შესვლა.

მაგრამ არც მტერს ეძინა. მაკედონელებს ვაგონილი
ჰქონდათ, რომ ქართლოსიანები ფიცხი, აჩქარებული ხალხია,
რომ ესენი არ დააყოვნებენ და მკალსავით წამოცხევიან ყო-
ველ მხრიდან, რათა შუაში მოიმწყვდიონ და თავიანთი სა-
შინელი კოლოტებით ამოელიტონ მტერი. ამიტომ, მოა-

ზლოვდნენ ბერდუჯის წყალს თუ არა, სარდლებმა დაუყოვნებლივ უბრძანეს ჯარს სანგრების*) დამართვა; სანგრებს უკან ჩაასაფრეს მშვილდ-ისრებით შეიარაღებული ჯარი და უბრძანეს იქიდან შორს-მტყორცნავე მშვილდ-ისრებით ქართლოსიანთ რაზმთ-უფროსების ნიშანში ამოღება და დაბოცვა; ხოლო მშვილდოსნების უკან დააყენეს გრძელ-ტარიანი შუბებით შეიარაღებული ჯარი.

განთიადზე მესხ-იმერლებმა, მართლაც, მოისურვეს მარცხენა-მარჯვნიდან და ქართლ-კახელებმა შუა გულიდან მტერზე შავარდნისებრ თავ-დასხმა, მაგრამ, გონიერულად დარიგზე ვაწყობილმა მკედონელებმა ესენი ას ნაბიჯზედაც არ მიუშვეს თავისთან და სანგრებს ამოფარებულებმა სეტყვასავეით დააყარეს ქართლოსიანებს მკვეთრი ისრები. მართალია, ქართლოსიანები თოჯ-დაგრებილი სამკერდულებით და ტყავის მუზარადებით**) იყვნენ გამოწყობილნი, მაგრამ მაინც ბევრი ქართლოსიანი გამოეთხოვა იმ წუთას ნაოელ მზეს, ბევრმა რაზმთ-უფროსმა გამოიჩინა იმ დღეს წრეს-გადასული გმირობა-სიმტკიცე და სანგრებს შიალწია, მაგრამ ამოდ: მათ ერთხელაც ვერ მოასწრეს თავიანთი კოლოტების მოქნევა, ისე წინასწარ მოსაზრებით იქმნენ ესენი ამოხოცილნი მკედონელებისაგან. ასევე უმადურად მოკლულ იქმნა ჩვენი ცნობილი ბედა, რომელიც დაჯერებული იყო, რომ თვისი კოლოტას ერთის დაკვრით მიწასთან გაასწორებდა თვით ალექსანდრე გმირს და მის ზღაპრულ ხარ-თავსა.

სამარა-მამასახლისმა და მისმა ძმამ მიტრიდატმა რა ნახეს, რომ საქმე ცუდად არის, ჯარს წინ მოექცნენ და შილა

*) სანგარი — მიწით ანუ ქვით ამოშენებული მკირე საფარიც, მტრის თავს დასხმისაგან თავის დასაცველად.

**) მუზარადი — რკინის, ანუ ხის თუ ტყავის საომარი თავ-სახურავია.

პაერში აწვდილ კოლოტებით მტერს შეუტყეს, სანაგებო
 მიაღწიეს; მიანგრ-მოანგრის ესენი და სიკვდილის რისხვა და-
 სცეს სანგრებს უკან ჩასაფრებულ მაკედონელებს. მაგრამ მა-
 კედონელები გაწვრთნილი მეომრები იყვნენ; თუმცა ბევრს
 მათგანს დაუბნელდა იმ წუთას მზე, ქართლოსიანთ გმირი-
 ძმების თავის გაწირვამ მათ მაინც ბევრი ვერა დააკლორა,
 რადგანაც ამ შეტევამ მხოლოდ რამდენსამე წუთს გასტანა
 და სამარა-შამასახლისიკ და მისი ძმა მიდრიდატიკ ისე იყე-
 ნენ დაპოცილნი, როგორც ქართლოსიანთ სხვა რაზმთ-უფ-
 როსები...

რა ნაბეს ქართლოსიანებმა თავიანთ თავ-კაცების ასე
 უმადურად ამოხოცვა, გული გაუტყდათ, მტერს ზურგი უჩქე-
 ნეს და გამოიქნენ, რომ ტყვეებში და მიუდგომელ კლდე-
 ღრეებში მაინც გაღირჩინონ თავი...

VII

გამარჯვებული მაკედონელები დაუბრკოლებლად წამო-
 ვიდნენ წინ და მოადგნენ მტკვრის-ციხეს,*) სადაც სამარა-
 შამასახლისმა წინაღვე ჩააყენა ცალკე რაზმი ზემოდ-ცნობილი
 გოთუს წინამძღოლობით და უბრძანა მათ სისხლის უკანა-
 სკნელ წვეთამდის ამ ციხის დაცვა, რადგანაც მტერმა თუ ეს
 ციხე აიღო, მაშინ გზა გაეხსნებათ და მცხეთასაც ადვილად
 დაიპყრობნო. დიდბანს იწვალეს აქ მაკედონელებმა, ბევრი
 ხერხი იხმარეს მის ასაღებად, ხან იერიშით**) მივიდნენ ცი-

*1. მტკვრის-ციხე მდინარე მტკვრისა და ხრამის შესართავს შო-
 რის, იგი ისეთი ძლიერი ყოფილა, რომ მაკედონელთა უძლეველ ჯარსაც
 ვერ აუღია იგი. შემდეგში მტკვრის-ციხეს ეწოდა ხუნანი, ხოლო თათრე-
 ბი უხმოიენ ყიზ-ყალას, რაიცა ნიშნავს ქალის-ციხეს.

**1) იერიში ციხეზე მისვლა ჯარისა მის ასაღებად.

ხეზე, ხან სრულ თავისუფლებას ღ ღ დიდ ჯილდოებს დაწინააღმართებულნი დაპყველებს, თუ უომრად დაუთმობდნენ ციხესა, მაგრამ ამოად. ციხე უძლეველი გამოდგა და მაკედონელებს სხვა გზა არა ჰქონდათ. ან უნდა აქ დაეზამთრათ და ციხე შიმშილით აეღოთ, ან თავი უნდა დაენებებინათ ციხისათვის და პირდაპირ მცხეთაზე წასულიყვნენ.

მაკედონელებმა მეორე არჩიეს: ამათ თავი დაანებეს მტკერის-ციხეს და პირდაპირ მცხეთაზე წამოვიდნენ. თბილისი მაშინ უბრალო სოფელიც არ იყო. მთელი ის ადგილი, რაც ახლა ქალაქ თბილისს უკავია, მაშინ დაბურული ტყით იყო დაფარული და მარტო ის იცოდნენ ახლო-მახლო სოფელებმა და მცხეთელებმა ამ ადგილის შესახებ, რომ ამ კლდეების ძირში ამოჩუხჩუხებს ცხელი წყალ, სადაც იშვიათად მოდიოდა თითო-ორი კაცი საბანაოდ.

მაკედონელებმა გამოიარეს თბილისის ახლანდელი ხეობა, დაისვენეს დიღმის ბალახოვან მინდორზე, სადაც ამას წინად ასეთი იმედებით თავი მოიყარეს ქართლოსიანთ რაზმებმა, და შემდეგ მოადგნენ მცხეთას.

უთავოდ, უჯაროდ და უხალხოდ დარჩენილი მცხეთა მაკედონელებმა სულ უომრად დაიპირეს ვინმე აზონის წინამძღოლობით, მოაწესრიგეს გამგეობა მაკედონელთ რიგზე და შეუდგნენ სრულიად ქართლოსიანთ მთა-ბარის დაპყრობას...

VIII

როგორც ესტკვით, მცხეთა მაკედონელებს სრულიად ცარიელი დახვდათ. ხალხი ისე გაბიზნულიყო აქედან, რომ ერთი მთხრობელიც აღარ დარჩენილიყო. გაბიზნულიყვნენ, რა თქმა უნდა, სამარა-მამასახლისის და მისი ძმის, მიტრიდატის, ოჯახობანიც. როგორც უკვე ესტკვით, სამარა-მამასა-

ხლისი უშვილო იყო, მიტრიდატს-კი დარჩა კოლი, ლი და ერთი ძუძუ-მწოვარა ვაჟი—ფარნაოზი.

ფარნაოზის დედა სპარსეთის მეფის, დარიოზის, ღვიძლი და იყო. ჯერ იყო და ქალს გული მოუკლა დიდებული ძმის მოკვლამ და დამარცხებამ მაკედონელებისაგან, და ახლა ეს გულის ტკივილი გაუორკეცა ქმრის სიკვდილმა და უცხო მოძალადისაგან ქართლოსიანების მთა-ბარის დაპყრობამ. თქმა არ უნდა, რომ ქალის მწუხარებას საზღვარი არ ექნებოდა, მაგრამ მან მაინც გული არ გაიტება: ვაიგო თუ არა ქმრისა და მახლის მოკვლა და ქართლოსიანების დამარცხება, უბრძანა მეურმეებს ურმების შებმა და არავის გზით საჩქაროდ მთისკენ გამგზავრება. მოხუცი მეურმე, რომელიც დანარჩენ მეურმეებს წინ მიუძღოდა, თაყვანს სცემდა გმირი მიტრიდატის დაობლებულ ოჯახს და შეტადრე ეტრფიალებოდა ქორთა ფარნაოზს, ერთად-ერთს ვადარჩენილ შთამომავალს მცხეთის გმირ-მამასახლისებისას. ამიტომ, დიდის სიფრთხილით და თან აჩქარებით მიერეკებოდა იგი საქონელს, რომ მტრის მღვეარს არ მოესწრო ამათვის. მაგრამ რის მტერი, რის მღვეარი!? მტერის-ციხის მცველმა, გოთუმ, კარგად იცოდა, ვისთვის უფრო საჭირო იყო მტრის შეკავება რამდენიმე ხნით მაინცა და ამიტომ არაფერს ზოგავდა, რომ მტერი რაც შეიძლება დიდხანს გაეჩერებინა ციხესთან და აქი გააჩერა კიდევ: მტერმა ციხე ვერ აიღო თუმცა ბევრს ეცადა მის აღებას და ამასობაში-კი გახიზნულეებმა მშვიდობიანად მიადწოეს მთას.

IX

ბევრი იარეს თუ კოტა იარეს, ხიზნები მშვიდობიანად მოვიდნენ ოსეთს და დაბინადრდნენ აქ ერთ სრულიად მიყრუებულ და ძნელად მისაგნებ სოფელში. მიტრიდატის ოჯახს

თან ახლდნენ მცხეთის რამდენიმე თავ-კაცის ოჯახობაშიც. ამათ, რაც შიში და ძნელი წამოსაღები ნივთი და ავეჯი ჰქონდათ, სულ მიწაში დამარხეს მცხეთის ახლოსვე, ხოლო თან მარტო ფული და რამდენიმე უსაკიროესი ნივთი წამოიღეს, რომ უცხო ქვეყანაში ცხოვრება არ გასძნელებოდათ. თავის ეინაობას გამოხიზნულები ყოვლის ღონისძიებით მალავდნენ, მეტადრე ფარნაოზისას, მაგრამ ოსები აშკარად ჰხედავდნენ, რომ ფარნაოზის ოჯახი ამათში უწარჩინებულესი იყო, რომ თვით პატარა ფარნაოზი დიდი გვარის შვილი უნდა იყოსო, რადგანაც თითონ მოსულები უფრო ამ ბაღლს აქცევდნენ უალრეს ყურადღებას.

დრო აჩქარებით მიდიოდა. მაკედონელები უდიერად და სასტიკად ეპყრობოდნენ ქართლოსიანებს და ამიტომ დიდი უკმაყოფილება გაისმოდა ყველგან. ამით მოხერხებულად სარგებლობდნენ ფარნაოზთან ერთად გამოხიზნული მცხეთის თავ-კაცები. დრო-გამოშვებით ესენი ჩამოდიოდნენ ბარში, ან უგე შებდნენ ხალხს ახლო მომავალში გმირი ჰერტიდატის შვილის, ფარნაოზის, დაეაყვაცებით და მის შემწევობით სულ აღვილად მოძალადე მტრისაგან განთავისუფლებით. მართლაც, აჩქარებით იზრდებოდა თვით ფარნაოზიც; ხუთშეტი წლისა იგი უკვე სრულ ვაჟკაცს წააგავდა და მშვილდ-ისარს ისე ხმარობდა, როგორც უწარჩინებულესი შეისრე. ამასთან დიდი ღონის პატრონი იყო და მეტის-მეტი ფეხ-მარდი და მკვირცხლონებიანი. სულ მკირე ხანში საუკეთესოდ შეისწავლა ქართლოსიანთ მწიგნობრობა, რომელიც მან შემდეგში დიდად განავრცო მთელ ქართლოსიანთ ქვეყანაში; შეისწავლა აგრედვე წარსულ დროთაგან დარჩენილი გარდმოცემანი ქართლოსიანთ ყოფა-ცხოვრებაზე და სხვათა შორის მაკედონელების ის ამბავი, თუ რით და როგორ შექმნეს მათმა მეფეებმა, ფილიპემ და ალექსანდრემ, მაკედონიის ერთი ბენო ხალხისაგან უძლიერესი სამეფო. ყველაფერს ამას ბეჯითად ასმენდნენ და

ასწავლიდნენ ფარნაოზს მისი მამა-მძუძენი, *) მცხეთის კაცები, რომლებიც გამოჰყენენ მთაში ფარნაოზსა, და მკვირცხლ-გონებიანი ფარნაოზიც ღრმად ინერგავდა გულში ყოველისფერ მათ ნაამბობს. ეს ცოტაა: ნადირობის დროს, ეს თავ-კაცები, სადმე მიყრუებულ ხევში ანუ ტყეში, ანთებულ კოკონის გარშემო მოსვენების დროს, მტრისაგან ქართლოსიანთ იმ დროის ტანჯვა-დევნასაც უამბობდნენ ფარნაოზს, არ უმალავდნენ იმასაც, თუ როგორ და რა მიზეზით აჯობეს მაკედონელებმა ქართლოსიანებს და თან იმასაც აგონებდნენ, რომ მთელი ქართლოსიანობა მარტო მის, ფარნაოზის, გაზრდას და დავაეკაცებას ელისო, რომ ქუღზე კაცი გამოვიდნენ და მტერი გააძევეს. როგორც გონებით იყო ფარნაოზი მკვირცხლ-აზრიანი და დიდად შეცადინე სწავლა-განვითარებაში, სწორედ ასევე შესანიშნავი მკვირცხლი იყო იგი სხეულითაც. გაქცეულ ირემს ფეხით დაეწეოდა და ძლიერის მკლავით წაშს დაიმორჩილებდა. მთის დაქანებულ წყლებზე და უფსკრულამდე ჩასულს ხეებზე ფარნაოზი ისე გადახტებოდა, როგორც ფეხ-მარდი ჯიხვი და არჩვი. დამფრთხალ და გაქცეულ ნადირს ხშირად ფეხ-და-ფეხ გამოუდგებოდა, გაქცეული ისარს ესროდა და ისე მოჰკლავდა. ყველა გაოცებული იყო ფარნაოზის სიმკვირცხლით.

ფარნაოზი თურმე ჯერ ათი წლისაც არ იყო, რომ დაინახავდა დედას მოტირალს თუ არა, ეტყოდა:

— რად სტირი, დედილო? მამა და ძია რომ მოკლეს მტრებმა, იმიტომ სტირიო!— დედა გაჩუმდებოდა და ფარნაოზი-კი განაგრძობდა:

— ნუ სტირი, დედილო, დამაცადე გავიზარდო, მე გიშველით თქვენც და ქართლოსიანებსაცაო!..

ეს აზრი პატარაობიდანვე ჩაენერგა ბავშვის გულში და

*) მამა-მძუძე — აღმზრდელები, ლალები.

თურმე უიღვეა ამიტომ ცდილობდა, რომ გონიერი
 ცი გამხდარიყო.

როცა ფარნაოზი ოცი წლისა შეიქმნა, მან იგრძნო სურვილი პირის-პირ მტრის ნახვისა და ამიტომ უთხრა ერთხელ დედას:

— დედი! ჩვენები თითქმის ყველანი დაბრუნდნენ სამშობლოში; ჩვენც წავიდეთ, როდემდის უნდა ვიყოთ აქაო!

— წავიდეთ, შვილო; სადაც ყველანი არიან, ჩვენც იქ ვიყოთ; ღვთით ახლა აღარაფერი გიჭირს, სრული ვაჟაკი მყევხარ, გენაცვალოს დედაო!..

X

ქართლოსიანები თითქოს შეურიგდნენ კიდევ მოსისხლე აზონის მძლავრობას, მაგრამ აზონის გაუმაძლარი გული და დაუნდობელი თავის-ნება ხასიათი დღე-მუდამ ახალ სისხლს თხოულობდა და ეს იყო უმთავრესი მიზეზი, რომ ხალხი დღეს-ხვალაობით საშინლად ბორცავდა იღუმალად და გულის-სიღრმემდის სიძულვილით იესებოდა ცხრა მთას იქიდან მოსულ მოძალადისადმი. მეტადრე აუტანელი გახდა ასეთი ყოფა ქართლოსიანებისა მაშინ, როცა აზონმა სულ უბრალო მიზეზების მოდებით გაახშირა ქართლოსიანთ საუკეთესო შეილები იღუმალად და აშკარად ზოცვა და ელეტა. მაგრამ გამოჩნდა, რომ ხალხი ჰგავს იმ ზღაპრულ ას-თავიან გველსა; რომელსაც, ერთს თავს რომ მოაჭრიდნენ, სამაგიეროდ ორი ამოსდიოდა, და ამიტომ ყოვლად შეუძლებელია ხალხის მთლად მოსპობაც. დაინახეს თუ არა, რომ მათ მშვიდობიანად არ შეუძლიანთ იცხოვრონ სამშობლოში, რომ მტერი მოსვენებას არ აძლევს, ქართლოსიანებმა მიმართეს მთას: ყველა მთაში მიეშურებოდა თავის საშველად და უმთავრესად ეს საშინელი დევნა იყო მიზეზი, რომ ფშავ-ხევსურეთი და ეგრის-იმერეთი მთლად ასეთი დევნილი ხალხით ვიფისო. საკმაო იყო

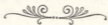

გამოჩენილიყო ვინმე, მკირედაც არის, ღონიერი სარდალად რომ ამოდენა ხალხს დაუყოვნებლივ ხელი წაველო სათვის და მძლავრ მტერს პირის-პირ დასდგომოდა!..

თქმა არ უნდა, რომ ასეთი სარდლობის აზრი და სურვილი უფრო მცხეთის ყოფილ მამასახლისების შთამომავალში უნდა გაღვიძებულიყო და ეს სწორედ ასეც მოხდა. როგორც ზევეთაც ვნახეთ, ფარნაოზი თითქმის დაბადების უმალ იქმნა ცნობილი ქვეყნის ასეთ სანატრელ პატრონად ვითურსა და ბედსაგან, რომლებიც, ზედავდენენ-რა, რომ სამარა-მამასახლისი უშვილოა, ახლად-შობილ ყრმა-ფარნაოზს ჯერ მაშინვე სთვლიდნენ ქართლოსიანების საგანგებოდ ციდან მოვლენილ მფარველ-პატრონად... და განა მარტო ვითუ და ბედა უცქეროდნენ ასე ყრმა-ფარნაოზს!?. ასეთივე სასოებით შესცქეროდა იმ ყრმას თვით ქართლოსიანების მთელი გვარი, მეტადრე მას შემდეგ, როცა სამარა-მამასახლისმა და ყრმა-ფარნაოზის მამამ, მიტრიდატიმა, ისე გმირულად გასწირეს თავი ქართლოსიანების მთელი ჯარის წინაშე. სამარა და მიტრიდატი, მართალია, დაიხოცნენ, მაგრამ მათი სიკვდილით როდი მოისპო ქართლოსიანებში ყრმა-ფარნაოზისადმი აღძრული სასოება-იმედია? პირ-იქით—უხილავ სულსავით უფრო ძლიერად მოედვა იგი სრულიად ქართლოსიანთ გვარს, შევიდა ქართლოსიანის სულ უკანასკნელ ქოხში, დაიბუდა შიგ, გაიზარდა - განვითარდა და იქვე დასრულდა და მომწიფდა ფარნაოზთან ერთად. მართალია, ფარნაოზის დედა და მცხეთის თავ-კაცები თავის თვალის ჩინსავით ჰმალავდნენ ფარნაოზს სადღაც ყოვლად მიყრუებულ ოსეთის-მაუღდგომელ სოფელში, მაგრამ სად და როგორ დაემალებოდა იგი ხალხის ზღვა-თვალს, როცა ეს ასე გაფაციკვებია ეძებდა მას და მარტო მისით სცხოვრებდა და მისით სასოებდა!?

ივ. როსტომაშვილი.

(დასასრული იქნება).

უკველეს დროის ბავშვის თავ- გადასავალი.

(გაგრძელება).

V

ც ე ც ხ ლ ი ჩ ა ქ რ ა .

მონადირეებთან უხუცედა.—ვის ქვეშ ნადამი.—დედაკაცების კერ-
ძი.—უხუცესის კურძი.—რას აკეთებდა უხუცესს დროის ხალხი და-
სვენების დროს.—რასე ფიქრობს თავი, როდესაც კუჭი მძდარია?—
მღვიმეში დაბრუნება.—ცეცხლი ჩაქრა.—ოჯახს ეღდა ეცა.—შე-
ბნედა დამე.

მ დროს, როდესაც კრეკი ბუდეების დამშლელ-
თა ვის პატარა შმით გაერივნენ უკვე აწერილ
დამღუპველ და გამანადგურებელ ომში აუა-
რებელ ცხოველებთან, საშხრეთ ტყეში სულ
სხვა ხასიათის სურათი იშლებოდა. შენ აღბად
ვახსოვს, ეორე, რომ უხუცესმა დედაკაცები და ბავშვები
ტყეში წაიყვანა; ისინი ფუმფლის საძებნელად წავიდნენ; ფუმ-
ფლა ჩამალულია ხეების ფულურობში. (ჩვენ დროშიც ახ-
ლანდელი ავსტრალიის ველურები სარგებლობენ ფუმფლით).

დაეძებდნენ აგრედვე ფისს, რომელიც სწულ ხეების ქვეშაა ჩამოდიოდა.

შეუდგნენ თუ არა გამხმარ, ძირ-ნაყარ წიფლის ნაყოფის კრეფას, დიდებულმა მოხუცმაც ნება დართო ბავშვებს აქვე დაეღვათ ეს ნაყოფები, რომ ამნაირად მაინც მოეტყუებინათ შიშშილი, რომელიც შიგნეულობას უწვავდა. სწორედ ამ დროს, საღდაც შორს, ნისლით დაბურულ ჩამწყრივებულ უფოთლო ხეებს შორის მოისმა ხავსზე ტიტველა ფეხიებს ტყაბა-ტყუბი.

უხუცესმა უბრძანა თავის თანამგზავრებს თითო მიეფარცბინათ ტუჩებზე და გაჩუმებულიყვნენ. თითონ-კი სმენად გადაიქცა, ჯერ შეწუხებული სახით, ხოლო სახე ისევ მალე გაუბრწყინდა.

დიდ-ყურა რიუგიც დაემზო მიწაზე, თავი ბალახებში ჩადვა და დაუგდო ყური.

— ჰა, რიუგ? — ჰკითხა მოხუცმა...

— ხალხი მოდის, ბატონო, ბევრი ხალხი.

— ეს ჩვენები არიან, შვილო: დამშვიდდით.

დედებმა და ბავშვებმა მხიარული ყვირილი ასტეხეს.

— ყური უგდეთ! — განაგრძობდა მოხუცი: — ნელა მოდიან, მძივედ აღგამენ ფეხს: მაშასადამე, რალაცა ტვირთი მოაქვთ. მაგრამ რა მოაქვთ? იქნება დაქრილი მოჰყავთ. ან მძიმე ნადავლს მოათრევენ ზურგით? ახლავე შევიტყობთ.

ხმაურობა კი რაც უფრო ახლოედებოდა, მით უფრო გარკვევით ისმოდა.

ბოლოს, შორიდან, ტყის ერთ ბნელ ხეივანიდან გამოჩნდა ხალხის ჯგუფი. დედაკაცების გამკრიახმა თვალებმა მალე იცნეს თავიანთ ქმრები და ძმები. მაშინათვე უფროს ვაგეს აცნობეს...

ბავშვები სიხარულით ფეხზე აღარ იდგნენ.

უბუცესმა მკაცრად უბრძანა წეს-რიგი დაეცა და
ქკეიანად მდგარიყვნენ.

შემდეგ მარტო უბუცესი წავიდა მათ მისაგებებლად გამ-
გის ჯოხის ქნევით, რომელიც ირმის რქისაგან იყო გაკეთე-
ბული; ძელის ტარი რაღაც ბავშური ნახატებით ჰქონდა
შემკული.

მონადირეები მისალმნენ უბუცესს გაჭიანურებული, ვე-
ლური, ტლანჭი, მაგრამ მოსიყვარულე ყვირილით.

მერე ორივე მხარემ გამოელაპარაკა ერთმანეთს.

მონადირეებმა მოიტანეს მხოლოდ ჩრდილოეთის ირმის
რამოდენიმე ნაწილი და ნახევარი ცხენი. ნადირი ძვირი სა-
შოვარი იყო: მეზობელ ხალხის მონადირეები სდევნიდნენ.
ამიტომაც უცხო ქვეყნის ველურებთან მოუბდათ ბრძოლა.
ეს უკანასკნელნი მალე დამარცხდნენ და უკუ-იქცნენ, რად-
განაც ცოტანიც იყვნენ და იარაღიც არ უვარგოდათ. თუმ-
ცა ნადირობა ცუდი და ძნელი იყო, მაგრამ ისე დაბრუნ-
დნენ, რომ არაფერს დაუკარგავთ.

თუმცა ბევრ მათგანს გაფხაქნილი და დაბეგვილი ჰქონ-
და კანი და ნახევრად მოტიტვლებული ტანი აჭრელებული
ზედ შემხმარ სისხლით.

ზოგი კიდევ კოკლობდა გატეხილ ხის ტოტზე დაბჯე-
ნილი ყავარჯნის მაგივრად, ძლივს შოათრევდა ფეხებს.

დედებმა, როდესაც მონადირეები იმდენად მოახლოვდ-
ნენ, რომ მათი ხმა ესმოდათ, ბავშვები აიყვანეს ხელში და
ჩუმად მოიხარნენ პატივის-ცემის ნიშნად ქმრებისა და ძმების
წინაშე.

უფროსმა და მონადირეებმა მაგიერი სალაში მისცეს. თუმ-
ცა ძალიან დაღალულები იყვნენ, მაგრამ მათ თვალეში,
რომლითაც ბავშვებს მისჩერებოდნენ, გამოიხატებოდა აღერ-
სი და ლმობიერება.

უბუცესმა აუწყა ახლად მოსულებს თავისი გაჭირვება:

ოთხი დღე იყო სწორედ, რაც გაქირვებას განაგრძობდა მღვიმეს მცხოვრებნი.

მაშინათვე გადასწყვიტეს დაერიგებინათ მშვიგრებასთვის და მონადირეებისათვის ახალი ხორცის პატარა ნაქრები და შემდეგ წასულიყვნენ მღვიმეში.

დანარჩენი ხორცი მეორე დღისთვის გადასდეს, რომ ღადარში გამოეცხოთ.

ასეც მოიქცნენ: მაშინათვე დაჰყვებ ირმის ერთი ნაწილი, მხოლოდ თანასწორად-კი არა: საუკეთესო ნაქრები მონადირეებმა თვითონ დაიტოვეს, დედებმა და ბავშვებმა-კი მორჩილად აიღეს ის ნაქრები, რომელიც მონადირეებმა გადმოუყარეს, და შამა კაცებთან შორი-ახლოს დასხდნენ.

შემდეგ უზუცესმა ანიშნა და სუყველამ ერთად შესძრაცებები. სწრაფად ჰგლეჯდნენ და ლექავდნენ სისხლიან საქმელს.

რაც შეეება უზუცესს, იმან თავმოშწონედ და ღირსეულად მიიღო, როგორც შეეფერებოდა მის წლთვანობას და მდგომარეობას, ირმის კუჭის შიგნეული, რომელიც ფრთხილად იყო ამოღებული და შენახული საგანგებოდ მისთვის. ეს წარმოადგენდა უკვე ნახევრად მონელებულ ბალახის საძაგელ ფაფას, რომელიც ახლაც ითვლება ესკიმოსებში საპატო და საუცხოო საქმელად.

სახელოვანი მოხუცი სცდილობდა ნელა ექამა და საესებით დამტკბარიყო ამ მშვენიერი საქმლით, როგორც ნამდვილი გემოს მკოდნე; მაგრამ, შეამჩნევდა თუ არა, რომ აღარავინ ადევნებს თვალს, გამოიტენდა პირს და სმინელი ბავშური სიხარბით სქამდა.

უზუცესი მშვიერი იყო და იმ დროს, როდესაც ყველა თავის საკუთარ საქმეში იყო გართული, ისიც მთლად გატაცებული იყო სასიამოვნო წადილით ავესო ცარიელი კუჭი. მას ფიქრადაც არ მოსელოა, როგორც სხვებსაც, რომ ამ ვე-

სახელოვანი მოზუცი სკდლილობდა ნელა ეჭამა, და საესებით დამტკბარიყო ამ მშვენიერი საკმლით, როგორც ნამდვილი გემოს მკოდნე.

ქართული
საბჭოთაო
აკადემია

ლორ ნადიმს აკლდა ორი პატარა ბავშვი — კრეკი, თუმცა ეს უკანასკნელი სხვა ბავშვებზე მეტად უყვარდა.

როდესაც ნადიმს მორჩნენ, მღვიმეში დაბრუნებაზე შეუდგნენ ფიქრს. მონადირეები, მაძლარნი და დაღალულნი, ოჯახობით გაუდგნენ გზას. წინდაწინვე სიამოვნებდნენ იმ ნეტარ წუთით, როდესაც დასასვენებლად დაწვებიან და მაგრად დაიძინებენ თბილ ნაცარზე, ან ტყავებზე, თავიანთ ქვის ჭერ ქვეშ, უზრუნველ-ყოფილნი სანოვაგით, ორი-სამი დღის განმავლობაში მაინც.

ასეთი უზრუნველი დღეები იშვიათად შეხვდებოდა ხოლმე ამ უძველეს დროის ხალხს; ეს უმაღლეს ჯილდოს და დიდებულ სიხარულს წარმოადგენდა მათთვის, რადგანაც ყოველ წუთსა და წამს იძულებულნი იყვნენ ეომნათ ხან ცხოველებთან, ხან სხვა-და-სხვა სტიქიონებთან, რომ დაეცვათ თავისი და თავის მახლობელთა სიცოცხლე.

ამგვარ მშვიდობიან, უსაქმო დღეებში, როდესაც კუბი მაძლარი ჰქონდათ, მათი მოქანკული სხეული იკრეფდა ღონეს, მათი ჭკუა-კი, ბავშვური ჭკუა, იღვიძებდა და ნელ-ნელა იწყობდა მუშაობას. ამ დროს ისინი იგონებდნენ თავის თავ-გადასაყვალს ნადირობის დროს, ნადირობისათვის გამოსადეგ ახალ-ახალ ხერხს, აუმჯობესებდნენ იარაღს და თან სიტყვებს თხზავდნენ ტყეში ახლად-ნახულ სხვა-და-სხვა საგნის გამოსახატავად.

ამნაირად მათი ღარიბი ენა ახალ-ახალ სიტყვებს პოულობდა.

მათი დასუსტებული თავი ისვენებდა დიდი ჯაფისა და მღელვარებისაგან და დამშვიდებულ, აუჩქარებელ და ბუნდოვან ფიქრებს ეძლეოდა. ეს ფიქრები-კი გამოიწვევდა ხოლმე ცხოვრების გასაადვილებელ ახალ საშვალებას.

ხანდისხან, რომ არ დაეიწყებოდათ და ბავშვებისთვისაც

გაეცნოთ უცნობი ცხოველები და უცნაური მცენარეები, რომელთაც ისინი შორეულ ტყეებში ხედავდნენ, — სტდილოზდნენ როგორმე გამოეცნათ საგნები, ტლანქი ნახატის საშვალეებით. ხატავდნენ წვეტიან ქვებით სუფთა ძვლებზე, ან ქვის პრტყელ ნატეხებზე.

ზოგიერთი მათგანი ძალიან კარგად ასრულებდა ამ ფაქიზ ხელობას, და ბოლოს და ბოლოს ჩინებული მხატვარი დგებოდა. ექვ არ არის — ნახატი საგანი ღრმად აღიბეჭდებოდა იმათ გონებაში.

საფრანგეთში იპოვეს ნიმუშები პრტყელ ქვის ნაქრებზე ნახატებისა.

ჩემო ძვირფასო ყორე! ამ წიგნში შენ ნახავ რამოდენიმე ნახატს, რომელიც ალბად უძველეს დროის ბავშვებს და მათ მამებს აგონებდა წარსულ ნადირობას და საზოგადოდ — მათ ყოფა-ცხოვრებას.

ახლა დაუბრუნდეთ ჩვენ მონადირეებს. ვახშის შემდგომ გაემგზავრნენ თავიანთ კლდოვან სადგომისკენ. ზანტად მიაბიჯებდნენ, რადგან კუჭი დამძიმებული ჰქონდათ.

დალამდა კიდევ, როდესაც სახლში მივიდნენ. მაგრამ, ცოტა არ იყოს, განცვიფრება ეუფლათ, როდესაც ვერ დაინახეს წითელი სინათლე; ეს სინათლე ანათებდა ყოველთვის მღვიმეს შესავალს.

ამ მხიარულ სინათლის მოულოდნელმა გაქრობამ ყველას თავ-ზარი დასცა. ხალხი კლდის ძირში შეჩერდა. უზუცესებმა დაიწყეს თათბირი.

„რა მომხდარა ნეტა ჩემს აქ არ ყოფნაში?“ ფიქრობდა უზუცესი და მერე ჩუმად უთხრა თავის თანამგზავრებს:

— დღეს ცეცხლის მფარველად კრეკია. შევატყობინოთ ჩვენი მოსვლა.

მაშინ ერთმა მონადირემ აიღო ყელზე დაკიდებული ძვლის სასტვენელი და დაუსტვინა.

მღვიმედან არაფერი პასუხი არ გაისმა.

— ალბად, — წაიჭურჩულა მოხუცმა და მისი მკაცრად მოხუცებული ათრთოლდა, — ალბად კრეკი და ოყო დაიხოცნენ: ალბადმა ბავშვებს უთუოდ თავს დაესხნენ ან მოკლეს, ან ტყვედ წაიყვანეს მოშურნე ველოურებმა.

— არც, — უპასუხა ერთმა უხუცესთაგანმა, — ეგ შეუძლებელია: ამ არე-მარეზე უცხო ქვეყნის მონადირეების ქაქანება არ არის; ალბად სძინავთ კრეკსა და ოყოს.

— მაშ მოესპოთ ამბზე ლაპარაკი და მღვიმეში ავიდეთ, — წარმოსთქვა გაჯავრებულმა უხუცესმა; — თავს წავადგეთ მძინარეებს: ამისთანა დაუდევრობა, თუ აქ მართლა დაუდევრობაა, ღირსია საშინელი და დაუყოვნებელი სასჯელისა.

— სიკვდილის, სიკვდილის ღირსია! — გაისმა მძინვარე ხმები, — თუ ჩვენდა საუბედუროდ ცეცხლი ჩაქრა.

აქ მონადირეებს წარმოუდგა თვალ-წინ მათი მუდმივი ამხანაგი, მათი ძილის დარაჯი და მეგობარი — ჩამქრალი ცეცხლი. ეს მათთვის საშინელი მოვლენა იყო. ფიქრმა ყველა მოიცილა და ყველას აუკენესა გული. რაში ენაღვლებოდათ იმ ორი ბავშვის დაკარგვა: მუშაობა ხომ იმათ არ შეეძლოთ, საქმელი-კი სჭირდებოდათ.

სამაგიეროდ გამქრალ ცეცხლზე ფიქრი, მანუგეშებელ ცეცხლზე, რომელსაც მზიარულად გაქონდა ტკაცა-ტკუსი მათ მღვიმეში, აესებდა მათ გულს საზარელ გრძნობით.

თუ ცეცხლი გაქრა, თვითონაც უნდა დაიხოცნენ. იმათ ეს კარგად იცოდნენ და გრძნობდნენ კიდევ. მგზავრობის დროსაც-კი უცეცხლობის გამო დიდ გაქირვებას ითმენდნენ. თუ ნამდვილად სამუდამოდ დაკარგეს ცეცხლი, მაშინ დაღუპვა აუცილებელია.

ამისთანა გაქირვება ჯერ არ დასდგომია არც ამათ წინაპრებს, და არც თვითონ ამათ.

ცეცხლი, ერთგული და ცხოველი ცეცხლი აი რაქდენი-მე საუკუნეა გაჩაღებული იყო მღვიმეში, და არც არავინ იცოდა, თუ ვისგან, ან როგორ იყო აქ შემოტანილი.

სადა უნდა ეშოვნათ ხელ-ახლა ცეცხლი ზამთარში, როცა მთა-მინდორ-ველი დაფარულია და გაყინული ტალახით. სად უნდა წასულიყვნენ მუგუზალის სათხოვნელად, როდესაც ახლო-მახლო მათი მეზობლები, მიუვალ ალაგას აქა-იქ გაფანტულნი, შესაძლებელია თვითონაც უცეცხლოდ იყვნენ. ან კიდევ გადაწყვეტილი ჰქონდეთ არავის გაუზიარონ ეს დაუფასებელი განძი, რაკი მათ ჩაუვარდათ ხელში.

— გასწით! — უბრძანა შიშისა და მწუხარებისაგან აქან-კალებულმა უბუცესმა,

ჰელისა და რაუგის სიტყვით, კარგა ხანია ხმა დადიოდა, რომ უშველებელ აფთრების ხროვა, რომელიც ცეცხლის შიშით მღვიმეს ახლოს ვერ ეკარებოდა, ყოველ საღამოს მღვიმეს წინ დახეტილობდა; ნაცარში დაგროვილ გაბრწნილ მონარჩენების სუნს მოეზიდნა. ამიტომ მონადირეები ჩუმად და ფრთხილად აღიოდნენ კბეებზე, ხელში შუბები მოემარჯვათ, მძვინვარე ცხოველების გასაგმირავად, თუ მათ მღვიმეში მოასწრობდნენ.

შეძრწუნებული და დაღონებული დედაკაცები და ბავშვები კლდის ძირში დარჩნენ.

მღვიმე ცარიელი იყო: მის კედლებიდან ყინულივით ცივმა ნიაჟმა წამოუბერა.

მონადირეები ხელების ფათურით იკვლევდნენ თავიანთ ბინას; მათი აქანკალებული ხელები უიმედოდ სინჯავდა ნაცარს კერაში.

ნაცარი კოტათი კიდევ იყო თბილი ხროვის შუა გულში. მაგრამ ჰელი ტყუილად დაემხო ნაცარზე, დაიწყო ბერვა სწორედ იმ ალაგას, სადაც ნაცარი უფრო ცხელი ეჩვენებოდა: ერთი ნაპერწკალიც კი ვერ გააჩაღა.

ცეცხლი გაქრა, გაქრა სამუდამოდ: ბავშვები-კი დაიკარგნენ.

მაგრამ მელი ტყუილად დამ-
ხა თბილ ნაცარზე, დაუწყო
ბერვა სწორედ იმ ალაგას, სა-
დაც ნაკარი უფრო ცხელი ვ-
ენებოდა: ერთი ნაპერწკალიც-
კი ვერ გააჩაღა,

ასეთი საზარელი ამბავი მოუტანა პელიმ დედამისსა და ბავშვებს და გადასცა ბრძანება მღვიმეში ამოსულიყვნენ, სადაც მათ დამწუხრებული, გულ-ჩათუთქული მონადირეები ელოდნენ.

როდესაც სუყველანი ერთად შეიკრიბნენ, უზომო მწუხრებით მოკულნი, რომელიც სიცივისა და სიბნელის გამო გარკვედა, თავი ველარ შეიკავეს და მოპყენენ ხმა-მაღლა ტირილს და ქვითინს; დაწვნენ, თითქმის დაეყარნენ დედამიწაზე, ისე, სადაც ვინ იდგა, თითქოს სამუდამოდ მოწყვეტილნი, დედამიწიდან განდევნილნი.

როდესაც კოტა დაშოშმინდნენ ეს საცოდავები, რომელნიც თითქოს ბუნებასაც ებრალებოდა, სათითაოდ, დიდმა და პატარამ, დაიძინეს ღრმა ძილით და უცბად გადაავიწყდათ თავისი საშინელი მდგომარეობა.

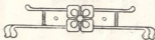
ხოლო უხუცესს, დიდ-ყურა რიუგს და პელის-მეთევზეს არ ეძინათ ამ წყველიადში.

ამ ორ უკანასკნელს მინდობილი ჰქონდათ მღვიმეს კარებთან გათენებამდის დარაჯობა.

რაც შეეხება უხუცესს, ის ტყუილად სკდილობდა მოგონებინა რაღე წარსულ ცხოვრებიდან, რაც-კი რამ გავგონა ბავშვობაში მამებისაგან და პაპებისაგან იღუშალ ცხოვრებისა და ცეცხლის შთამომავლობაზე: გადმოცემით—ზოგიერთს, როგორც დღესაც სწამთ ველურებს, შეუძლია ხელ-ახლა ცეცხლის გაჩენა, თუ ვინიცობაა იგი ნიაღვარმა წალკა ან სიცივემ ჩააქრო.

მ. იაშვილი.

(შემდეგი იქნება).

წყარო და პატარა.

ირბის კისკისით
წყარო ანკარა,
მას თავს დასცქერის
ცელქი პატარა.

— წყაროვ! შითხარი
რამ გაგახარა,
ან ვინ რა გითხრა.
ვინ რა გახარა!

— მე ტყვეთა ვიყავ,
ჩემო პაწია,
და გაზაფხულმა
რა მოაწია,

და რა გაითმო
მზემ მთა და ბარი,
გათბა ყოველი,
გაქრა ზამთარი;

მუისვე მეც ვიგრძენ
სითბოს ნექტარი,

ჩემთვისაც დადგა

წამი ნეტარი:

დაიშხვრა ყინვა,
 ბორკილთა ხუნდი,
 გავთბი, გავეოცხლდი,
 ამოვჩუხჩუხდი.

შთა-ბარს მოვედე:

შას აქეთ ვმღერი,
 ვნეტარობ, ვლზინობ;
 აღარ მყავს მტერი!

თავისუფლება

ერთად ერთია,
 სიოცხლის წყარო
 და თვით ღმერთია!

ჩემო პაწიაე,
 რა გაიზრდები,
 მით ჩემ სიმღერას
 უფრო მიხედები...

სიმ. მუხისძირელი.

სტეფანოს უვილი.

რანეკი წყლის პირას დიდ სიბ ქვაზე იდ-
გა, მარჯვენა ხელში შოლტი და სალა-
მური ეჭირა, მარცხენა ხელი შუბლზე
მიეჩრდილებინა და გაპყურებდა კარპატის
მთებს, რომლის თავებზე ჰაერში ექვსი
შავი წერტილი მოსჩანდა. ერთი წერტი-
ლი დაბლა დაეშვა; ხუთი უნძრველად
იყო ჰაერში.

— ოჰ, რა კარგი იქნება არწივად ვიქცეოდე, და აიშ
შწვერვალეებს თავს დაესტრიალებდე! — და ყმაწვილმა შოლტი
გაატყლაშუნა. შემდეგ ქვიდან გადმოხტა, დაჯდა და სალამუ-
რი ჩაიდო პირში.

შწყემსს უბრალო ლელის სალამური ჰქონდა; იმისი ფა-

სი ცალი გროში არ იყო, მაგრამ ფრანეკი ისე ეკებდა ამ უბრალო ლერწაშს, რომ მეფის სასახლის დახელოვნებული შემუსიკე შენატროდა მის ხელოვნებას.

მწყემსის სალამურის მზიარულ ხმაზე ბუნება მეჯლისობდა, გრილი ნაზი ნიავი შემოურბენდა მწვანით დაფენილ მინდორს და ათასნაირ სუნნელოვან ყვავილებს ათამაშებდა. როცა სალამურს კენესა ამოსკდებოდა, ცას ღრუბლები გადაეფარებოდა; გვირილა ბალახი ნალელიანად მოჰყვებოდა თავის თეთრ ბიბილებს ქნევას და რაღაც გაურკვეველ დუდუნს. საქონელი ძოვნას თავს გაანებებდა და თავ-აღებული შეჰყურებდა ფრანეკს თავისი კეთილი თვალებით. მწყემსი დარწმუნებელი იყო, რომ, როცა ის სალამურს უკრავდა, მისი ნახირი არ დაიფანტებოდა, და ამიტომ უღარდელად, თავ-დავიწყებით, ზღაპრული ორფეისავით ათამაშებდა თითებს სალამურზე. ნახირი სალამურის მითთოლარე ხმას უფრო ემორჩილებოდა, ვიდრე მწყემსის შოლტსა. დღესაც ასე აკენესა ფრანეკმა თავისი სალამური და აამოძრავა ბუნება.

ბოლოს მოსწყინდა სალამური, და შიმშილიც იგრძნო. გუდიდან გამხმარი პური ამოიღო და წყლის პირს ჩავიდა. გამხმარ პურს წყალში ასველებდა და მადიანად ილუკებოდა, თან დაწმენდილ მორეცს ჩასცქეროდა და ხედავდა, როგორ დასრიალებდნენ მორეცში ჭიკყინები. მწყემსი თევზებს პურის მარცვლებს უყრიდა და ამით მეტ მოძრაობას იწვევდა მორეცში.

სამხარს შემდეგ მწყემსი ჩრდილოში, მწვანე ბალახზე წამოწვა და თვალები ლურჯ ცას მიაპყრო. გაახსენდა იმ დიდი ქალაქების სახელები, რომლებიც მხოლოდ გავგონა, და თვალთ-კი არ ენახა. მოუნდა როგორმე წარმოედგინა ეს ქალაქები, და პატარა მწყემსმა გონება აათამაშა. როგორი ხალხი უნდა ცხოვრობდეს დიდ-ქალაქებში? შეეკითხა

ბავშვი თავის თავს და ამ კითხვაზე გაახსენდა ბატონები, რომლებიც ზამთრობით ქალაქში ცხოვრობდნენ, ხოლო ზაფხულობით სოფლად მოდიოდნენ. ეს ბატონები მედიდური, ამპარტავანი და მიუკარებელი ადამიანები იყვნენ; და ფრანეკმა გადასწყვიტა, რომ ქალაქებში სულ ასეთი მცხოვრებლები იქნებო. ბავშვი ცდილობდა წარმოედგინა ქალაქის შენობები; ქუჩები; ეტლები; ეკლესიები და იქამდის აწვალა თავისი გონება,—მანამ ყველაფერი თავში დომხალივით არ აერია და არ ჩაეძინა. გრილი წივი ელამუნებოდა მძინარე მწყემსის სახეს; ყვავილები და ბალახები ცდილობდნენ ხელი არ შეეშალათ იმის ძილისათვის.

— ფრანეკ, აი ფრანეკ!

გაისმა მოხუცი მენახირის ხმა, რომელიც ნახირს ვერ იმორჩილებდა მარტოკა.

— დროა ნახირი აეშალოთ და სოფლისაკენ გავაყოლოთ,—უთხრა მან ფრანეკს, როცა პატარა მწყემსი მოხუცებულის ძახილზე თვალების ფშვინეტით და მხრების ჩეჩვით გამოვიდა გრილოდან.

ნახირი ზანტად მიიზღაზნებოდა სოფლისაკენ. შარა გზას საშინელი მტვერი ავარდა და მზე დაბნელდა. ნახირს უკან მისდევდნენ მოხუცი და პატარა ფრანეკი, რომელიც გზა-გზა სალამურს უკრავდა.

ასე ატარებდა ფრანეკი ზაფხულს; ასე გაატარა წელსაც. მოვიდა შემოდგომა, აცივდა და სოფლებებმა საქონელი ბოსელში დააბეს. შემოტრიალდა წელიწადი და დადგა ისევ ზაფხული. მოვიდა ვადა მწყემსის მინდორში ცხოვრებისა.

ფრანეკის დაბადების დღე იყო. ლარიბი ხალხი დაბადების დღეს არა დღესასწაულობს. უეჭველია იმიტომ, რომ არაფერს სასიამოვნოს არა ჰპოვენს იმ დღის მოგონებაში, როდესაც მის ოჯახს მეტი მჭამელი მიემატა. ფრანეკი მესამე შვილი იყო თავისი დედ-მამისა, მაგრამ მას ორი უფროსი

ძმა მოუკვდა და ახლა ის იყო ოჯახში უფროსი ვაჟი. მას კიდევ მომდევნოები ჰყავდა—ოთხი და-მამანი. ბავშვები, როცა პური მოშვიდებოდათ, გააბამდნენ ხოლმე ხმა-მალლა ტირილს და ყოველ დღეს ერთი საშინელი ღმუილი იდგა იმათ სახლში. ფრანკის დედამ უებარი წამალი იცოდა ბავშვების ვასაჩუმებლად: წკეპლით აუქრელებდა მტირალა ბავშვებს ზურგს და ხმას გააკმენდინებდა.

დალამდა ფრანკის დაბადების დღეც და შეუმჩნევლად გაიარა მისთვის. მან არც-კი იცოდა, თუ მისი დაბადების დღე იყო. უკვე საწოლი მოიმზადა სათივეზე, როცა შემოგესმა თავისი პატარა დის ხმა.

— ფრანკ, მამა გეძახის!

— აბა, დედაკაცო,— დაიწყო ფრანკის მამამ, როცა შვილი მიუახლოვდა. ბავშვი მოწინებით შეჰყურებდა მამას და ელოდა — რას უბრძანებდა. მოშორებით იდგა დედა მოწყენილი სახითა; თავ-შეკავება ეტყობოდა, თუმცა თვალები-კი კრემლებით ჰქონდა სავსე. ფრანკი გააკვირვა ამ სურათმა.

— რამდენი წლისა შესრულდა დღეს ჩვენი უფროსი შვილი.

— თხუთმეტი, — უპასუხა დედამ და სლოკინი დაიწყო. მაგრამ მოხუცმა თვალები გადაუტრიალა და გააჩუმა. — ჰო, დღეს თხუთმეტი წლისა შესრულდა.

მოხუცმა ახლა შეიღს შეხედა და უთხრა:
გესმის?

— დიახ, მამილო!

— მერე ისიც იცი, რას ნიშნავს ეს, რომ თხუთმეტი წლისა შესრულდი?

ფრანკმა ტანის დასაყრდნობად ფეხი შეიცვალა, თან მიაველ-მოაველო თვალი აქეთ-იქით. ეტყობოდა, რომ მამის სიტყვებს აზრი ვერ გაუგო.

* რა უპასუხო? თხუთმეტი წლისა შევსრულდი. რა

ვიცი, რას ნიშნავს, — ელვასავით გაურბინა თავში თავისუფალი
ბავშვებისათვის

— არ ვიცი! — უპასუხა ბავშვმა მამას.

— მაშ მე გეტყვი!

მამა წამოდგა და ნელის ნაბიჯით ოთახში სიარული დაიწყო. კოკლობით დადიოდა ეს ვეებერთელა, შივად გამოურული კაცი და ამ წუთში კარპატის მთების დათეს წააგავდა. მიჯდა ერთ კუთხეში, სადაც რალაცა კონკები ეყარა. ტილოს აბგა გამოარჩია და ისევ თავის ადგილზე დაჯდა მაგიდასთან. ფრანეკი გაშტერებული იყურებოდა აქეთ-იქით და არ ესმოდა არა ხდებოდა მის გარშემო; გულმა ჩქროლა დაუწყა.

— აი, — დაიწყო მოხუცმა და აბგა დაანახვა: — ხედავ ამას?

ფრანეკი შიამერდა მამის დიდრონ ხელს, მის დაბერილ ძარღვებს, დამტვრეულ, ჩაშავებულ ფრჩხილებს.

— ვხედავ, მამი!

— აბა, რასა ჰხედავ!

ფრანეკმა უცებ ვერ მოახერხა პასუხი, გულში რალამაც უკბინა, როცა თვალები მალლა ასწია და დაინახა მამის მკაცრი სახე.

— ვხედავ... რომ საზრდო შემოგველევი... ლუშკოვიანებიც დადიოდნენ შარშან აბგით აქეთ-იქით...

— რაო?! განა მამაშენი მათხოვრად გვზავნის?! — დაიღრიალა მოხუცმა, წამოვარდა ფეხზე და მძლავრად დაჰკრა მუშტი მაგიდას. აბა ერთი კიდეე გაგიბედნია მაგის თქმა?!.

ფრანეკმა თავი ძირს დალუნა.

— მაპატიეთ, მამილო!

— ჰაი, შე საძაგელო, შენა! — ელვავდა მოხუცი და ძარღვები უფრო ებერებოდა ხელებსა და კისერზე, — გესმით, რას ამბობს?! გაიგონეთ?!

— დაეხსენ, ნუ აწვალეებ, — მოკრძალებით უთხრა ცოლმა და თვალეებში შორეული კრემლები სახელოთი მოიწმინდა: — დაეხსენ, ხომ იცი, რომ ერთი მოსწრებული ბაღლი გდია სახლში!

— გეყოფა წუწუნო!—გააწყვეტინა მოხუცმა ლაპარაკს კოლს. შემდეგ მიუბრუნდა შეილსა და მტკიცე ხმით უთხრა:

— ხეალ ადრე ადგები, აიღებ შენ ბარგს, გახვალ სოფელს გარედ, ახვალ იმ გორაზე, რომლიდანაც კარპატის მთები მოსჩანს. გორიდან დაინახავ დიდ-შარა გზას და ტელეგრაფის ბოძებს. აი იმ გზით მოგიხდება სიარული.

ფრანკეს სიტყვა უშრებოდა პირში, მაგრამ მაინცა ჰკითხა მამას.

— სად უნდა წავიდე იმ გზით, მამილო?

მოხუცმა გუდზმა ისე მძლივრად დაჰკრა მაგიდას გაშლილი ხელი, რომ ფიცრებმა ქახქახი დაიწყეს.

— ის გზა ქალაქში მიგიყვანს. იქ-ქი შენ თითონ დაინახავ, რა გააკეთო. ახლა წადი და დაიძინე. ხეალ გზაში დავილაშტვება და შენ ჭერ-ქვეშ ველარ დაიძინებ.

ფრანკი მთვრალივით მიაფრატუნებდა ფეხებს, ძლივს მიადწია სათივემდე და თივაში ჩაწვა. ქარი ჰჭროდა და ხმელი ბალახი ფრანკეს სახეში სცემდა. ქარის ზუზუნი ბავშვს მამის შრისხანე ხმად და დედის ქვითინად შემოესმოდა.

ჯერ ხეირიანად არ იყო გათენებული, — ჯერ კიდევ მზის სხივებს ძალია არ ჰჭონდათ, დილის ნამი ისევე ბალახებზე ციმციმებდა, როცა ფრანკი, წასასვლელად გამზადებული, მამასთან მივიდა, რომ მისგან უკანასკნელი ლოცვა მიეღო.

მოხუც გუდზს ბევრი ლაპარაკი არ უყვარდა. ცხოვრების მძიმე უღელს თავისი დალი დაესვა და ხმა ჩაეკმენდინებინა. გუდზს ოჯახში ლაპარაკი არ უყვარდა; მუდამ დაღვრემილი დადიოდა. ის ახლაც ჩვეულებებისამებრ მაგიდასთან იჯდა იდაყვებზე დაბჯენილი და ფრანკეს შეჰყურებდა.

— შეილო, სამუშაოდ მიდიხარ, შენთვის ოთხსაფეხური გზა ხსნილია. რა ხელობაცა ვსურდეს — ამოიჩიე. მხოლოდ ერთი ვახსოვდეს ყოველთვის: ის, რომ შენ პატიოსანი გლეხის შეილი ხარ. ვესმის, თუ არა?

— დიახ, მამილო!

მოხუცი წამოდგა და შეიღს მხარზე ოდნავ ხელი დაადო:

— ახლა-კა წადი! მე შენ ყველაფერი გითხარი, რაც შემეძლო. დედა-შენმა გუშინვე ჩაგილაგა აბგაში ყველი და პური.

ფრანეკმა მოიგდო ზურგზე აბგა, რომელიც მას დედამ გადასცა და წარმოსთქვა:

— მშვიდობით, მამილო!—და მამას ხელზე აკოცა.

— მშვიდობით, დედილო!

დედამ შეიღი გულში ჩაიკრა და ქვითინი დაიწყო.

— ნულარ აგვიანებ, დედაკაცო,—უთხრა მოხუცმა კოლს წარბების შეკვრით. გუნებაში-კი ნასიამოვნები იყო, რომ იმისმა შეიღმა გამოთხოვების ეამს ხასიათის სიმტკიცე გამოიჩინა,—გაუშვი, წავიდეს: დღეს კუჩევაში უნდა ჩავიდეს.

დერეფანში ფრანეკს მარია და დანარჩენი და-ძმები ელოდნენ. მარიას ნამტირალევი თვალები ჰქონდა, ახლა-კი მამის შიშით ტირილს ველარა ჰბედავდა. უჩუმრად გადაეხვია ძმას და ჩასჩურჩულა:

— მამამ ნება არ მოგვცა გაგვეცილებინე. მშვიდობით, ჩემო ძვირფასო ფრანეკ!—და გოგოს თვალები ცრემლებით აევსო.

— მშვიდობით, მარიკო! მშვიდობით ინეკ, შენც...

ბავშვმა დაპკოცნა ყველა და-ძმები და სწრაფად ჩაირბინა კიბეზე. ჰგონებდა, რომ მასაც ცრემლები ერეოდა.

ის უკვე ალაყაფის კარებში გადიოდა, როცა შემოესმა მამის ხმა:

— ფრანეკ, მობრუნდი—საქმე მაქვს!

მოხუცი კიბეზე იდგა და ხელში ფრანეკის ძველი წალა ეკირა. ფრანეკს თხუთმეტ წლამდე მხოლოდ ერთი წყვილი წალა ჰქონდა გაცვეთილი სახლში. მხოლოდ დღესასწაულებში იცვამდა ხოლმე. მაგრამ ახლა ვერ მიმხედარიყო, რათ ეჭი-

რა მამას ერთი წალა და არა ორთავე: თუ მსურდა შენთვის
სათვის წალა გავეტანებინა?

მამამ მიაწოდა შვილის წალა და იმანაც ხმა-ამოუღებლივ
ჩამოართვა. მოხუცს ტუჩებზე ღიმი მოერიო, როცა დაინახა
შვილის გაოცებული თვალები.

— იცი, რათ გატან მხოლოდ ერთ წალას?

— არა!

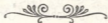
— მაშ მე გეტყვი. როცა შეიძლო, მეორეც იყიდე. რო-
ცა ამას შესძლებ, სახლში დაბრუნების ნება გექნება. არ და-
ივიწყო, რომ სახლში ჩემი სიკვდილის შემდეგ შენა ხარ უფ-
როსი. ახლა-კი წადი.

ერთი წუთის შემდეგ ფრანეკი შრაბიჯებდა შარა-გზაზე.
ყოველ ნაბიჯის გადადგმაზე ის შორდებოდა მშობლოურ კე-
რას. სახლის კარებზე იდგა იმის დედა და მიმავალ შვილს ფე-
სტამალს უქნევდა. მამა კიბიდან გაჰყურებდა.

მხოლოდ ორჯელ მოიხედა ფრანეკმა უკან. ერთი, რო-
ცა სოფლის ბოლოში გავიდა და შარა გზისაკენ მიუხვია.
მოიხიდა თავიდან ნაბდის ქუდი და მაყურებლებს გამოთხო-
ვების ნიშნად დაუქნია; მეორეც იქ, სადაც შარა გზის პირს
სამი მუხა იდგა ერთ კორდზე, ახლო-ახლო ტოტებით ერთ-
მანეთზე გადახვეულები. აქ ფრანეკი შეჩერდა, პირჯვარი და
იწერა და მუხლი მოიყარა. მერე წამოდგა და დაქანდა თავ-
ქვე შარა გზაზე.

მეორე დღეს მზის ამოსვლისას ჩვენი მგზავრი უკვე შარა-
ზე მიაბიჯებდა თავის სახლიდან შორს. მინდორზე ქარი ჰქრო-
და და ტელეგრაფის მავთულებს აზუზუნებდა. აღბად ქარ-
სკდილობდა მავთულების საშუალებით შეეტყობინებინა ქა-
ლაქში, რომ პატარა ფრანეკი მოდისო, გაქირვებამ აიძულ-
წასულიყო სოფლიდან ლუკმა პურის საშოვნელადო.

მ. კლიმიაშვილი.

ჭინჭრაქა (ღობე-ძმურაღა.)

(ლეგენდა).

წინდელ დროში ფრინველების მეფედ ბუ ითვლებოდა.

ბუს დიდის სიბრძნისა და გამჭრიახობის სახელი ჰქონდა მოხვეჭილი, რადგან იმის რჩევა-დარიგებას დიდი ფასი და გასაჯალი ჰქონდა ფრინველებში. ბუს მეფობამდის ასე კარგად როდი იყო მოწყობილი ფრინველების ფრენა-მოძრაობის საქმე. ისინი ერთმანეთში იყუ-

ნენ არეულ-დარეულები; ამასთანავე ხშირად ძირს ჩამოდიოდნენ, ადამიანთა ახლო დანაჯარდობდნენ, არ ერიდებოდნენ ადამიანებს, როგორც ახლა არ გვერიდებიან მერცხლები, და ამიტომაც ადამიანები ძალიან ბევრს ჰხოცავდნენ და ხშირად აწიოკებდნენ.

ამ საკირ-ბოროტო მდგომარეობამ მიიყვანა ფრინველები იქამდის, რომ აიძულა პატრონი და შზრუნველი აერჩიათ და აი, აირჩიეს კიდევ ბუ.

ბუმ ძალიან გონიერულად მოაწყო ფრინველების საქმე. ვასცა ბრძანება, რომ დიდი ფრინველები, რომელთაც ადამიანები მოსაკლავად ეტანებოდნენ, — სცხოვრობდნენ მიუვალ

ადგილებში, და სრულიად არ ეკარებოდნენ ადამიანთა ცხოვრებელ ბინებს, და პატარა ფრინველებს-კი., მაგალითად მერცხლებს, ბელურებს, მტრედებს და სხვებს, რომელნიც ადამიანებისათვის ბევრი არაფერი გამოსადევნი არიან, ნება მისცა ოუნდა მათს სადგომებში ეცხოვრათ.

ბრძანება გაიცა და მოწესრიგდა კიდევ ფრინველების საქმე. ისინი უზრუნველ-ყოფაში ჩაეარდნენ, რადგანაც დიდ ფრინველებს ადამიანები მოსაკლავად ვეღარ მიუღდნენ და პატარა ფრინველები-კი მათთვის გამოუსადეგარნი იყვნენ. შეეჭნათ დიდი მზიარულება და მეჯლისი. ხშირად დღასა-სწაულსაც-კი ჰმართავდნენ.

ერთხელ გამართეს კრება, კრება საზოგადო და საქვეყნო. მოიწვიეს ქვეყნის ყოველ კუთხიდან წარმომადგენლები, გამართეს დიდი თათბირი და გამოაცხადეს ბუს გვარეულობა მეფედ. ამასთანავე საქვეყნო კრებაზედვე გადასწყვიტეს რითიმე აღენიშნათ ბუს პატივისცემა და საჯაროდ დაადგინეს: რადგანაც მათი მეფე სიბრძნითა და გამჭრიახობით შეუდარებელია და ამასთან დიდი ერთგული და მფარველი თავის ქვეშევრდომთა, იკისრონ მორიგეობა ყოველ დილა-სალამოს, რომ თავიანთ მეფეს უფურჩქნონ და უხილონ ტანი, აბანაონ და უზილონ სასმელ-საქმელი. დააბრძანეს ბუ ერთ მიუვალ გამოქვამულ კლდეში და ყველა წესიერად ასრულებდა თავ-თავის მოვალეობას.

ერთხელ, როგორც მორიგეობაში ჩამდგარ შინა-ყმაზე, რიგი მიდგა ქინჯრაქაზედაც. ქინჯრაქა დაუყოვნებლივ ეახლა მეფეს, შეუძვრა ხელად ბუმბულში და დაუწყო ფურჩქენა.

როდესაც ფურჩქენას მორჩა, ქინჯრაქამ დაუწყო წყლის მოზიდვა, რომ ტანი გაებანა მეფისთვის, მაგრამ უბედურობა ის იყო, რომ ქინჯრაქამ პატარა ნისკარტით ვერ მოზიდა წყალი; სანამდი მეორედ დაბრუნდებოდა წყალზე, მანამდის პირველი მოტანილი წყალი შრებოდა; ამიტომ ქინჯრაქამ დიდი

რისხვა და წყრომა დაიმსახურა მეფისა. მეფემ სასტიკად სხა და უბრძანა, შთამომავლობით დევნილი იქმნები და შე-
რისხული, როგორც გამოუსადეგარი მოდგმაო.

ბუმ იმნაირად დაუტრიალა საზარელი თვალები, რომ
კინკრაქა შიშის ქარმა აიტანა და, რაც იყო და არ იყო,
ერთი ათად გაილია და დაპატარავდა. მაგრამ რას იზამდა:
თაყვანი სცა და მოშორდა.

კინკრაქა რომ მეფის რისხვას ცოცხალი გადარჩა, იმის
სიხარულს საზღვარი აღარა ჰქონდა, მაგრამ დამუქრებამ-კი-
დიდ საგონებელში ჩააგდო. დარწმუნებული იყო, რომ თა-
ვის მუქარას ისე არ ჩაატარებდა, რომ სისრულეში არ მო-
ეყვანა.

გადასწყვიტა კინკრაქამ, რომ როგორმე შემოევლო ამ
უბედურობისათვის და მოაგონდა წასულიყო არწივთან და
შეეჩივლა თავისი გაქირვებული მდგომარეობა. ასეც მოიქცა.
შიიქრა არწივთან და მოახსენა: „ბატონო არწივო! მე მომიყვა-
ნა თქვენთან ქვეყნის სიბრალულმა... ქვეყანა დალუბვის გზა-
ზეა დამდგარი და მისი ხსნა მხოლოდ თქვენ შეგიძლიანთ.
ამოდენა დიდებულ ფრინველთა სვე-ბედი ერთ ვილაცა ბრმა
და ბუნჯისათვის ჩაგიბარებიათ. ცოდვა არ არის, რომ თქვე-
ნისთანა სამეფო აქ ბრძანდებოდეს და იმ ქვეყნის მახინჯსა
და გლახას—ბუს მეფის ტახტი და უფლება ხელში ეჭიროს?..
მეფობა აუცილებლად თქვენ გეკუთვნით და თუ ამაზე დას-
ტურს განაცხადებთ, მოხერხება ჩემ თავს იყოს... მთელი
ფრინველობა მაინც აღესილია თავიანთ უქნარა მეფეზე, და
ან როგორ არ იქნება აღესილი, როდესაც ორთავ თვალებით
ბრმა არის, მუნჯი, და ამასთან ზარმაცი!.. წარმოიდგინეთ,
ერთ აღგილიდან არ იძვრის, წყალზე ვერ ჩაფრენილა და ვერ
დაუღვეია, და განა იმისთანა უღირსს უნდა ჰმონებდეს ამო-
დენა დიდებული? ოჰ! ბატონო არწივო, თქვენ თავს თქვენ
არ აფასებთ, თქვენისთანა დიდებულისათვის ბუ დიდი უღირ-
სი და შეუფერებელი მეფეა...“

არწივს გაელევიდა დიდების მოყვარეობა და ჩაფიქვნილა ლაყ სიამოვნების ოცნებამ გაიტაცა.

არწივი დარწმუნებული იყო, რომ ბუს ჰკუა და გამჭრი-
ახობა ფრინველებისათვის ძვირად ღირდა, მაგრამ ისიც უსა-
მართლოდ მიაჩნდა, რომ, როგორც ახოვანს და ძალა-მოსილ
მებრძოლს, მეფობა იმას არ ჰქონდა და ამიტომ სასწორი თა-
ვის მხარეზე გადახარა და კინკრაქას თანხმობა გამოუცხადა,
მაგრამ თან დაატანა — ისე მოეხერხებინა ეს საქმე, ფრინველებს
თითონვე ეთხოვნათ არწივისათვის მეფობა საშაგიეროდ არწი-
ვი კინკრაქას ვეზირობას დაჰპირდა.

დატრიალდა კინკრაქა; შეჰყარა მეორე დღესვე მთელი
ჯარი ფრინველებისა. მოიწვია და დაიხმარა მკვერ-მეტყველო-
ბით განთქმული ბულბული, კაკაბი, შაშვი და სხვა. დაიწყეს
ქადაგობა ბუს წინააღმდეგ და მთელი ფრინველობა აამხედ-
რეს. ამგვარი ლაპარაკით გაბრუებული ფრინველთა გუნდი
უანგარიშოდ მიაწყდა ბუს სამფლობელოს, დაიფრინეს წინ
საბრალო ბუ და იმდენი კორტნეს, რომ სულ თავ-პირი და-
უსიეს...

ამის შემდეგ მეფობა არწივს მიულოცეს და მიეცნენ
ახალ ბედნიერებას: რადგანაც არწივს თავის ძალ-ღონის დი-
დი იმედი ჰქონდა, დარწმუნებული იყო, რომ მეფობას მას და
მის გვარეულობას ვერაფერს ჩამოართმევდა და თავხედობას
ვერაფერს შეიანანიებდა, ამიტომ დაეოია ფრინველებს და სულ
მუსრი გააელო, რათა თავისი ძალა ემცნო მათთვის. მთლად
შიშის ზარი დასცა ცალ-ცალკე მოწყობილ სამთავრო სამფლო-
ბელოებს და სუყველა თავის გვარეულობას დაუქვემდებარა.

ამასთანავე გასცა ბრძანება: რადგანაც ბუ ფრინველები-
სათვის გამოუსადეგარი მეფე იყო, ამიტომ დევნილ იქმნას
ყველა ფრინველებისაგანაო.

ამის შემდეგ დაიბარა კინკრაქა და უბრძანა: მე ჩემ მე-
ფის სიტყვას ვასრულებ და გნიშნავ ჩემ ახლო კარის კაცად

და ვეზირად, მაგრამ ამასთანავე გაეაღებ, რომ ეს შენგანაა. ქმედარი სიკეთე დაავიროვინო კიდეც და სამეფო სიკბტრაც მიშოვნო, მაგრამ სასიკბტრო ჯოხი უნდა იყოს ისეთი, რომ არც გრძელი იყოს და არც მოკლე, არც მრუდე და არც სწორ. ან მომიტანე, და ან ცოცხალი არ დამენახოვო.

თქვენს მტერსა და ორგულს ამისთანა, რაც ჭინჭრაქას თავზარი დაეცა. მაგრამ ძალა-უნებურად უნდა დამორჩილებოდა მეფის ბრძანება-სურვილს; და იმ დღიდან აქამდე დაძვრება ლობებში საბრალო ჭინჭრაქა და დაეძვბს ამ საოცარ კვერთხს.

ბუისა კიდეც ნაბრძანები აქვს ფრინველებს არწივისაგან, რომ სადაც უნდა მოახელოთ, კორტნეთ და თავპირი სულ დაუსივეთო. ფრინველებიც ამ ბრძანებას დღესაც წესიერად და ბეჯითად ასრულებენ. თუ ვინიკობაა დღისით სადმე გამოჩნდა ბუ და ფრინველებმა თვალი მოჰკრეს, დაედებთან ეივილ-ხივილით და სულ კორტნით მიაცილებენ ბინამდის. ამისათვის დღისით ძალიან იშვიათად, ან სრულიად არ გამოდის კარში და მხოლოდ დამე გულ-საქლავად გაჰკივის „ეი“-ს ხმაზე თავის დაკარგულ ბედნიერებას!..

ნოშრევან მერკვილაძე.

ეკიმთა და ბუნების მეტყველთა კრება.

ექვსმეტ იენისს თბილისში დაიწყო და ოცდამათხ იენისს დასრულდა რუსეთის ბუნების მეტყველთა და ეკიმთა კრება. რა არის ამ კრების მიზანი და დანიშნულება? რუსეთსა და სხვა განათლებულ ქვეყნებში ღრო-გამოშვებით იკრიბება სხვა-და-სხვა ქალაქებში ნასწავლი ხალხი იმ აზრით, რომ ქვეყნის მრავალნაირ საჭიროებს გაუძღვეს, სამშობლო მხარეს ემსახუროს, გაჭირვება შეუმსუბუქოს. სხვა-და-სხვა კუთხიდან წამოსული ნასწავლი ხალხი წინდაწინ დანიშნულ ადგილას იკრიბება, ერთმანეთს ეცნობა და უზიარებს თავის კუთხის ამბავს. ადგილობრივი მდგომარეობის სურათს თვალ-წინ უშლის. ცოცხალ, მოძრავ ადამიანს ამ მხრივ წიგნსა და გაზეთზე უფრო შეუძლია კაცთა შორის ამბების გაზიარება და კავშირის შექმნა.

თბილისში თავი მოიყარა ოთხი ათასმა ბუნების მეტყველმა და ეკიმმა. ციმბირის, ფინლიანდიის, პოლონეთის, შორეულ-ვანაპირა მხარეების წარმომადგენლები შეხვდნენ ჩვენ ქალაქში შიდა რუსეთის წარმომადგენლებს და კავკასიის

მკვიდრთ - ქართველებს, სომხებს, ოსებს, თათრებს, ქალაქი კოცხალი მოძრაობით აივსო.

პირველად ყველამ თავი მოიყარა დიდ სახაზინო თეატრში, სადაც გაიხსნა საერთო კრება და ცნობილმა პროფესორმა ორშანსკიმ საყურადღებო ლექცია წაიკითხა, რომელშიაც სხვათა შორის ის აზრი გაატარა, რომ ადამიანის ბუნებაში, მის სულსა და გულში, მემკვიდრეობით, წინაპრებისაგან შთამომავლობაზე გადმოცემით, ზოგიერთი ისეთი მანერე თვისებაა დაბუდებული, რომელსაც გონიერი აღზრდა-განათლების საშუალებით მკურნალობა და აღმოფხვრა სჭირია. ეს თვისებები ჩვენ უძველეს წინაპრებისაგან, ველურ ადამიანებისაგან გადმოგვეცა: მაგალითად—შიში. ვინც შიშს აღუძრავს ადამიანს გულში—ამით ამბეცებს, ველურ ადამიანად აქცევს თავის მოყვასს, რადგან შიში ადამიანის სულს სხაგრავს; შიშს ქვეშ მყოფი თვითთელი ჩვენთაგანი სულით ეცემა, ადამიანის უმაღლეს ღირსებას ჰკარგავს და უკუდი. უზნეო საქციელის ჩადენა ეადვილება. ამიტომ დასჯა-დაშინება ადამიანისა—იმის ჩამოქვეითებას, ძველ დროში დაბრუნებას, გამხეცება-გაველურებას უდრის.

საერთო კრების შემდეგ ჩამოსული ნასწავლი ხალხი ჯგუფებად, სექციებად დაიყო და სხვა-და-სხვა ადგილას ცალცალკე კრებები და კითხვები გამართა. სულ თოთხმეტი სექცია მუშაობდა. მოხსენების წაკითხვის შემდეგ იმართებოდა სჯა-ბაასი. წაკითხულის შესახებ იყო კამათი, რომლის შემდეგ წაკითხულის დედა-აზრი უფრო ირკვეოდა, ნათელი ხდებოდა, უფრო ღრმა შინაარსი ეძლეოდა.

წაკითხულ იქმნა მრავალი მოხსენება მეცნიერების სხვა-და-სხვა დარგიდან. ყველაზე მეტი მსმენელი პედაგოგიურ სექციას ესწრებოდა, ათასზე მეტი კაცი, რადგან ეს მეცნიერება, რომელიც ადამიანის გონიერულ აღზრდა-განათლებას შეეხება, ყველაზე უფრო საყურადღებოა.

პრავალი მოხსენების წაკითხვისა და კამათის შემდეგ მოიკრევა, რომ ღლეს სკოლებში ბუნების მეტყველება, ტყე-მინდორ-ველის, წყლების, ჰაერის და დედა-მიწის აგებულების, ციურ მნათობთა მოძრაობის გაცნობა — ერთობ მცირეა; წრფელი სურვილი გამოითქვა, რომ მეცნიერების ეს საყურადღებო დარგი სკოლაში იქნას შეტანილი და სავსებით განვითარებული. საერთო თანაგრძნობა გამოიწვია აგრძედე იმ სურვილმა, რომ მასწავლებლებმა უფრო ხშირად გამართონ ხოლმე მოწაფეებთან ერთად ექსკურსიები, სეირნობა ქალაქში და ტყე-მინდორ-ველებში, რათა ბუნება, ყოველნაირი საყურადღებო მოვლენებითა და პრავალი სიმდიდრით სავსე, თვალ-წინ გადაეშალოს მოწაფეებს, სულსა და გულში აღებუქდოს და ამნაირად გადაიქცეს საყურადღებო დიდ-ძალ მასალად მასწავლებლებსა და მოწაფეებს შორის ცოცხალი საუბრისა და შესწავლისათვის.

სამეურნეო სექციაში აზრის ცოცხალი გაზიარება იყო: მსჯელობდნენ, როგორ უნდა გაუმჯობესდეს ხენა-თესვა, საქონლის მოშენება, მებოსტნეობა-მებაღეობა და სხვ. წაკითხული იქნა ბ. ქალანთარის მიერ საყურადღებო მოხსენება კავკასიის საუცხოო ბუნების შესახებ. რუსეთის ყველა კუთხეებიდან ჩამოსულმა ხალხმა შეიტყო, რომ კავკასია, ბუნებით უხვი და მდიდარი, სხვა-და-სხვა საოცარ მოვლენათა ბუდეა. ქალანთარმა მოუთხრო პრავლად თავმოყრილ მსმენელებს მაგალითად შემდეგი საყურადღებო ამბავი. კავკასიის მთებს შუა არის ერთი მთა, რომელიც სხვებისაგან დიდად განირჩევა თავისი საოცარი ბუნების თვისებით: იმისი ფერდობი, აღმოსავლეთისაკენ მიქცეული, მშვენიერი, ნოყიერი მაღალი ბალახითაა დაფარული, რომელსაც საქონელი მაღიანად სძოვს. ამ ფერდობის მანათობელი მზე ზრდის და ჰკვებავს ამ ბალახს. იმავე მთის ჩრდილოეთისკენ მიქცეული ფერდობი აგრეთვე მაღალი და სქელი ბალახითაა დაფარული, რომელსაც საქონელი სრულყოფილად

პით არ ეკარება. მიზეზი ის არის, რომ მზის შუქს მოკლებული ბალახი, თუმცა გარედან მსხვილი და ლამაზი, არა-ნოყიერი და უგემურია. ამავე დროს ამ პითის მწვერვალი, რომელსაც ექვსი ათასი ფუტი, თითქმის ორი ვერსი, სიმაღლე აქვს, მშვენიერი ბალახითაა დაფარული და საუცხოო საბალახოს წარმოადგენს ზამთარში, როდესაც სხვა მთების მწვერვალებზე სქელი თოვლი დევს. რა მიზეზმა გამოიწვია ეს საოცარი მოვლენა? ერთი განმარტოებული პითის მწვერვალზე ზამთარში საქონელია მოფენილი და არბენად სძოვს მშვენიერ ნოყიერ ბალახს, ამ დროს-კი გარს არტყია თოვლიან-ყინულიანი მწვერვალები, რომელნიც სიმაღლით ამ მწვერვალს არ აღემატებიან. ამ უცნაური მოვლენის აღსნა ასეთია: ეს მწვერვალი მთების შუა გულშია, ვარეშმო და-რაჯებად სხვა მთები უდგას და ჩრდილოეთის ცივ ქარისაგან იფარავს. მწვანელოვანი მწვერვალი ისეთ მყუდრო ადგილსაა ამართული, სადაც ზამთარში მზის სხივები იკრიბება, არ იფანტება და მთელი თავისი ცხოველი ძლიერებით ამ მწვერვალის ბუნებას ზრდის და ჰკვებავს.

საინტერესოდ, ცოცხლად წაიკითხული მოხსენება რასაკვირველია ღრმად ჩაეწვეთა გულში რუსეთის სხვა-და-სხვა კუთხეებიდან ჩამოსულ ხალხს. ყველამ ნათლად დაინახა და იგრძნო, რომ კავკასია, ეს დედამიწის საუცხოო კუთხე მათგან მეტი ყურადღებისა და შესწავლის ღირსია.

სამკურნალო სექციაში სჯა-ბაასი იყო იმის შესახებ, თუ რა ღონე უნდა იღონოს ადამიანმა კავკასიაში ვრცლად მოდებული სენის, მალიარიის, ქაობის ციების აღმოსაფხვრელად. ექიმებმა ბევრი მოხსენება წაიკითხეს იმის შესახებ, თუ რა და რა საშუალება იხმარეს იმათ ამ სენთან საბრძოლველად და რა შედეგს მიაღწიეს. თვითვეული მათგანის გამოცდილება ამხანაგის გამოცდილებით გაფართოებულ და შეესებულ იქნა, რაიცა ამ ჩვენი ქვეყნის საშინელ სნეულებასთან ბრძოლას, რასაკვირველია, გააადვილებს.

მოყვანილ მაგალითებიდან ნათლად დაინახავს მკრთველი, თუ რა აზრით მოიყარა თავი ამდენმა ნასწაველმა ხალხმა თბილისში: ერთმანეთის გაცნობა და ქვეყნის შევლა. საერთო ცოცხალი მოძრაობის დედა-მარღვი ის იყო, რომ ყველას სჯეროდა ადამიანის აზრისა და კეთილი გრძნობის ძლიერება; ყველა დარწმუნებული იყო, რომ არ არის ისეთი უკუღმართობა და სწეულება დედამიწის ზურგზე, რომელსაც ადამიანის ფიქრი და გრძნობა კეთილ მკურნალად ვერ მოველინება. ადამიანი ისეა გაჩენილი ამ წუთი სოფელში, რომ მისი რწმენა და ნატვრა, მისი მოყვასისაგან გაზიარებული, უფრო მტკიცდება, ცხოველი ძალა ემატება და სამოქმედოდ განამზნევენს. ჩვენი ქალაქი სწორედ ამ მრავლად თავმოყრილ ხალხში გაზიარებულმა რწმენამ გამოაცოცხლა და მომავლის იმედი განუმტკიცა.

ილია ნაკაშიძე.

შეღარებითი ანატომიიდან ალეგული ფაქტები*)

ს თეორია ორ მოვლენას ასახელებს ცხოველთა შეუწყვეტელ განვითარების შემქნელად: ბრძოლას არსებობისთვის და ბუნებრივ შერჩევას. ეს თეორია მხოლოდ დარვინის სრული საკუთრებაა, მასში მას ვერაფერს შეეცილება.

როცა ჩვენ ვიკვლევთ საკითხს სახეთა წარმოშობის შესახებ, ორ გარემოებას უნდა მივაქციოთ ყურადღება: პირველი, რა საბუთი გვაქვს ვიფიქროთ, რომ მცენარეთა და ცხოველთა სხვა-და-სხვა სახე არის შედეგი ცხოველთა და მცენარეთა თანდათან განვითარებისა, რაც გვადლევეს უფლებას ვსთქვათ, რომ იმათ საერთო წინაპრები ჰყავდათ; მეორე, რა მიზეზების, რა გარემოების გამო იცვლებიან, სხვაფერდებიან ცხოველები? რა იყო მიზეზი, რომ ერთ მამა-პაპისაგან წარმომდგარი ჩამომავლობა სხვა-და-სხვა სახეებად და ჯიშებად ყალიბდებოდა? ანუ მოკლედ რომ ვსთქვათ: რით შეგვიძლია ჩვენ დავამტკიცოთ თეორია სახეთა წარმოშობის შესახებ; მეორე — რით შეგვიძლია ავხსნათ სახეთა წარმოშობა და განვითარება?

ცხოველების სხვა-და-სხვა სახე საერთო წინაპრებისაგან

*) იხ. „ნაკადული“ № 2.

ვანვითარდა. ამის საბუთებს ჩვენ, სხვათა შორის, ვაძლევთ შედარებითი ანატომია.

როდის ჩაისახა დედამიწაზე ცოცხალი არსება, ანუ როდის გაჩნდა პირველი მცენარე, ანუ ცხოველი? მეცნიერება ამ კითხვაზე დაახლოვებითაც ვერ გვიპასუხებს: ის საბუთები, რომელნიც მეცნიერებას ხელთა აქვს, სახეთა წარმოშობის გამოსარკვევად, რასაკვირველია, ვერ არკვევენ ამ თეორიის ისე, რომ ის ყოველმხრივ ნათელი იყოს, რომ ექვებს არავითარი ადგილი არ ჰქონდეს.

შეგვიძლია მიუთითოთ მრავალ ფაქტს, რომელიც ძალიან ადვილი ასახსნელი იქნება, თუ აღვიარებთ სახეთა წარმოშობას საერთო წინაპრებისგან. მაგრამ ამავე ფაქტებით აღსნა ყოვლად შეუძლებელი იქნება, თუ ამ თეორიას არ მოვიშველებთ. ფაქტები, როგორც მოგახსენეთ, მრავალია, მაგრამ ყველა იმათი აღნუსხვა ძალიან შორს წაგვიყვანს და საჭიროც არაა. ჩვენი მიზნისათვის საკმაო იქნება, თუ ავარჩევთ უფრო თვალ-საჩინოს, დამახასიათებელსა და საყურადღებოს.

მაგრამ, სანამ ამას შეუდგებოდეთ, საჭიროა გამოვარკვიოთ: იცვლებიან თუ არა ხლანდელი მცენარეები და ცხოველები?

თუ ჩვენ დავამტკიცებთ, რომ ჩვენი დროის ცხოველებიც განიცდიან ცვლებადობას, მხოლოდ მაშინ გვექნება უფლება ვიფიქროთ, რომ ისინი ამ თვისებას წინადაც არ ყოფილან მოკლებულნი. საჭიროა დავამტკიცოთ, რომ ორი ცხოველი ერთსა და იმავე სახისა მაინც განირჩევიან ერთმანეთისაგან, რომ მზგავსება იმათ შორის სრული არ არის.

ეს ძალიან ადვილი საქმეა. ყველამ იცის, რომ საზოგადოდ შეილები მშობლებსა გვანან, მაგრამ იმავე დროს ისინი ყოველთვის რითიმე უსათუოდ განირჩევიან დედ-მამისა და ერთმანეთისაგან.

ავილოთ მაგალითად ლოკოკინა. როგორც ვიტყვით, ამ იარაღს, შევამჩნევთ, რომ ის ფორმით და სხვა თვისებითაც ყველა ლოკოკინას ერთნაირი არა აქვს; კირიან ნიადაგზე მცხოვრებ ლოკოკინას ზოკო უფრო დიდი და სქელი აქვს, ვინემ იმ ლოკოკინას, რომელიც უკირო ნიადაგზე ცხოვრობს. ერთი სიტყვით, ამ ცხოველებს სხვა-და-სხვა ფორმის ზოკო აქვთ, იმისდა მიხედვით, თუ სადა ცხოვრობენ ისინი. მაგრამ იმავე დროს ექვს გარეშეა, რომ ისინი ერთი სახის ცხოველები არიან.

ავილოთ ხელიკი. ხელიკები, უეჭველია, ერთი სახის ცხოველები არიან, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ისინი განირჩევიან ერმანეთისაგან ფერითა და სისხლითი, იმის მიხედვით, თუ სადა სცხოვრობენ ისინი; მაგალითად—ბალახებში მცხოვრები ხელიკი უფრო დიდი და მწვანეა, კლდეზე მცხოვრები კი—შედარებით პატარა და მუქი ფერისაა. რაღა ბევრი გავაგრძელო: ადამიანს ყოველთვის შეუძლია რომელიმე ჯიშის ცხოველი გააუმჯობესოს. ყველამ იცის, რომ სოფელში ხარები მომცრო ტანის არიან და ძალ-ღონითაც ვერ გავგვაცივებენ; მაგრამ შეგვიძლია სოფლის უჯიშო ძროხის ხმო განსაკუთრებულ პირობებში ჩაეყენოთ, კარგად შევინახოთ, კარგად ვკვებოთ, და დავინახავთ, რომ ის თავის მშობლებზე გაცილებით კარგი გამოვა. ამ უკანასკნელის შეიღსაც ისეთივე მზრუნველობა რომ გავუწიოთ, კიდევ უფრო გაუმჯობესდება და მის ბებიას რომ შეადარო, თუ საქმის ვითარება არ იცი, არ დაიჯერებ, რომ განსაკუთრებულ მზრუნველობით გამოზრდილი ძროხა ან ხარი ამ საცოდავი ძროხის ჩამომავალია.

ადამიანთა შორის ავილოთ მაგალითად: კაცი მდაბიო ხალხიდან, რომელსაც საკმელიც აკლია, და სინათლევც, ერთი სიტყვით მუდამ გაქირვებული და მშვიერ-მწყურვალეა და შე-

ვადაროთ უმაღლესი წრის წარმომადგენელს, იმათ შორის უმაღლესი განსხვავება, მგონია, თვალ-საჩინო იქნება, თუმცა ზოგან კაცი და მდიდარი ორივე ადაშიანია.

დასახელებული მაგალითები, ჩემი აზრით, საკმაოდ ამტკიცებს იმას, რომ ახლანდელი ცხოველებიც განიცდიან ცვალებადობას, რომ ისინიც იცვლებიან იმ პირობების მიხედვით, რომლებშიაც არსებობას იმათ ბედი არგუნებს, და თუ ცხოველები დღესაც იცვლებიან. თუ იმათ ახლაც აქვთ უნარი შეეგუონ ცხოვრების პირობებს, ჩვენ შეგვიძლია თამამადავთქვათ, რომ ეს შეგუების უნარი, რომელიც ცხოველთა სახის ანუ ჯიშის თან-და-თან ცვლილებაში გამოიხატება, იმათ წინათაც ჰქონდათ.

ახლა ჩვენ მივუთითებთ იმ ფაქტებზე, რომელნიც ამტკიცებენ, რომ ცხოველების სხვა-და-სხვა ჯიშში ანუ სახე წარმოსდგა საერთო წინაპრებისაგან, ნელი, მაგრამ თან-და-თან განვითარების წყალობით.

სანამ ამას შევუდგებოდე, საჭიროა ორიოდ სიტყვა მოგახსენოთ ცხოველთა სხვა-და-სხვა ჯგუფებად ანუ კლასებად დაყოფის შესახებ.

ცხოველები განიყოფებიან ორ დიდ ჯგუფად: ერთ ჯგუფს ეკუთვნიან ხერხემლიანი ცხოველები, მეორეს—უხერხემლონი. ხერხემლიანი ცხოველების საერთო თვისება სხვათა შორის ის არის, რომ იმათ ხერხემალი აქვთ; უხერხემლო ცხოველებს-კი არა აქვთ. ხერხემლიანი ცხოველები განიყოფებიან ხუთ ჯგუფად, ანუ კლასად; პირველ კლასს ეკუთვნიან თევზები, მეორეს—ქვეწარმავალნი: გველი, ხელიკი და სხვა; მესამეს—მგლინავი ცხოველები: ბაყაყი, გომფაშო; მეოთხეს—ფრინველები და მეხუთეს—ძუძოსანი ცხოველები: ხარი, ცხენი, მაიმუნი და სხვა.

ძუძოსანი ცხოველების საერთო თვისებანი: ყველას სისხლი თბილი და წითელი აქვს, სუნთქავენ ფილტვების შემ-

წვობით, შობენ ცოცხალ შვილებს, რომელთაც რძე მკვებავს ბავენ. თევზები განირჩევიან ძუძოსან ცხოველებისაგან: ისინი მუდამ წყალში ცხოვრობენ, არ შეუძლიანთ ხმელეთზე ცხოვრება, რადგან ფილტვებით-კი არა — ლაყურებით სუნთქავენ; ლაყურები-კი ისეა აგებული, რომ თევზს არ შეუძლია ისარგებლოს ხმელეთის ჰაერით, იმ ჰაერს სუნთქავს, რომელიც წყალში იმყოფება (წყალში ჰაერი არის: როცა წყალი თბება, ბუშტები ამოდის; ეს ჰაერის ბუშტებია. თევზი რომ ცალკე ქურქელში ჩავსვათ და დიდხანს წყალი არ გამოუცვალოთ, მოკვდება. რატომ? იმიტომ, რომ ის მალე შეისუნთქავს ქურქელში მყოფ წყლიან ჰაერს). სისხლი თევზს წითელი, მაგრამ ცივი აქვს. მრავლდება სულ სხვაგვარად: თევზი ჰერის პაწაწინა კვერცხებს, (ქვირითს), ქვირითიდან გამოიჩეკებიან პატარა თევზები, რომლებსთვისაც დედა სრულებით არა ზრუნავს. პაწაწა თევზები თვითონ ზრუნავენ თავის საკვებისათვის.

აბლა ჩვენი საუბრის საგანს დაეუბრუნდეთ. ვეშაპი დღესაც ბევრს თევზი ჰგონია, რადგან ის წყალში ცხოვრობს, აქვს გრძელი, თევზის მავარი სხეული, არა აქვს ფეხები, მაგრამ აბია თევზივით საცურავი ფრთები. ბუნების მეტყველები-კი ვეშაპს გადაქრით ძუძოსან ცხოველთა ჯგუფს აკუთვნებენ. რატომ? იმიტომ, რომ ისინი მიუხედავად იმისა, რომ წყალში ცხოვრობენ, ფილტვებით სუნთქავენ და არა ლაყურებით, იმათ სისხლი წითელი და თბილი აქვთ და ებადებათ ცოცხალი შვილები, რომლებსაც ჰკვებენ რძით.

როგორც ვიცით, ყველა ძუძოსან ცხოველს ორი წყვილი ფეხი აქვს: ხარი, მაიმუნი, სპილო, ზღარბი, კურდღელი და სხვა. თუ მართლა ვეშაპი ძუძოსანი ცხოველია, რატომ არა აქვს მას არც ერთი ფეხი?

ვეშაპს ტანის წინა ნაწილზე აბია ორი საცურავი ფრთა, რომელიც შეიძლება ასე თუ ისე წინა ფეხებად ჩაეთვალოთ,

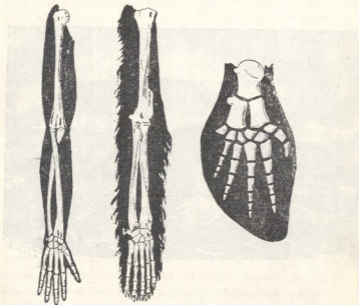
თუმცა გარეგანი წებულობით ეს საცურავე ფრთებიც არაა
 ლეებით არა გავს ცხოველთა ფეხებს. მაგრამ თუ გავს
 საცურავე ფრთის წინაგან აგებულებას, ნათლად დაინახავთ,
 რომ მზგავსება მათსა და ცხოველთა ფეხებ შორის დიდია.

დააკვირდით ხელს; ის შესდგება იდაყვის, მკლავის და
 თითების ძვლებისგან. შეადარეთ ხელის ჩონჩხი დათვის ფე-
 ხის ჩონჩხს: მზგავსება განსაკვიფრებელია. ახლა ვეშაპის სა-
 ცურავე ფრთის ჩონჩხი შეადარეთ ხელის და დათვის ფეხის
 ჩონჩხს. თქვენ სამთავეში ხედავთ სამგვიარ ძვალებს, სამთავეში
 შუა ძვალი ორი ძვლისაგან შესდგება. ქვედა ნაწილი-კი პა-
 ტარა ძვლებისაგან. ეს მზგავსება იყო. ახლა განსხვავებას შე-
 ვეხებით. როგორც ხედავთ, ვეშაპის საცურავე ფრთის ძვლები
 კაცის ხელთან ან დათვის ფეხთან შედარებით ძალზე მოკლე,
 ფართე და ბრტყელია; დათვის ფეხის ძვლები და აგრეთვე

ხელისა ც მრგვალია. ვეშაპის თითებს რომ დააკვირდეთ, ხელისაგან გვეგონებათ შედგენილი; ნამდვილად-კი თვითელი რამდენიმე ძელისაგან არის შემდგარი. ხელების ძელები და-

ჩონჩხი კაცის ხელისა. ჩონ. დათვის ფეხის ღ ვეშაპის საცურავი ფრთისა-

ცხოველთა ფეხების ძელები სახსრებითაა შეერთებული და ცალ-ცალკე მოძრაობენ. ვეშაპის საცურავი ფრთის ძელები არც სახსრებით არის შეერთებული და მაშასადამე არც ცალ-ცალკე მოძრაობა შეუძლიანთ.

ტანის ბოლოზედაც აქვს ვეშაპს საცურავი ფრთა; ამ საცურავ ფრთაში ძვალი სრულდებით არა აქვს, იმაში რამდენ-

ნიმედ შედის მხოლოდ ხერხემლის ბოლო. ბევრ ვეშაპში გზედაც აქვს საცურავე ფრთა, რომელიც აგრედვე მოკლებულია ძვალს.

რატომ განირჩევიან ასე ერთმანეთისაგან ვეშაპის საცურავე ფრთები? საკიროა ვეშაპისათვის, რომ წინა საცურავე ფრთების ჩონჩხი ცალ-ცალკე ძვლებად იყოს დაყოფილი?

წინა საცურავე ფრთებით ვეშაპი მოქმედობს, როგორც ნავის ნიჩბით, ამიტომ მას არ უხდება არც მოკაცვა და არც გამართვა; მაშასადამე, ეს ფრთა ერთი მთლიანი ძვლისაგან რომ ყოფილიყო შედგენილი, ვეშაპი ამით არაფერს წააგებდა. შემდეგ: რით აიხსნება ის, რომ ძვლების რიცხვი ვეშაპს და ძუძოსან ცხოველებს ერთი აქვს; კიდევ მეტი: ისინი, როგორც ვეშაპს, ისე სხვა ძუძოსან ცხოველებსაც, ერთნაირად აქვს დალაგებული.

ერთად ერთი აღსნა, კენჭარიტებასთან ახლო, შემდეგია: ვეშაპი წარმოსდგა ხმელეთის ძუძოსან ოთხფეხიან ცხოველისაგან; მაშასადამე ვეშაპის შორეული წინაპარი ხმელეთის ოთხფეხიანი ძუძოსანი ცხოველი იყო.

ის აღზად ცხოვრობდა ზღვის პირას; აღზად ხშირად უხდებოდა წყალში შეცურვა და რამდენიმე ხნით იქ დარჩენა და ცურვა; ამიტომ იმისი ორგანიზმი თანდათან შეეგუა წყალში ცხოვრებასა და ცურვას და ახალი ცხოვრების პირობების მიხედვით თანდათან შეიცვალა მისი სხეულის აგებულება.

ასეთი ცვლილება ამ ცხოველებში, რასაკვირველია, სწრაფად არ მომხდარა: თანდათანი და ფრთად ნელი პროცესი იყო; ცხოველი უფრო და უფრო ეგუებოდა წყალში ცხოვრებას, ერთი თაობა მეორეს გადასცემდა ხოლმე, მემკვიდრეობის კანონით, თავის სხეულის სასარგებლო ცვლილებას; ახალი თაობა ახალ ცვლილებებს შეიძენდა და თავის მხრით გადასცემდა შემდეგ თაობას, და ასე დაუსრულებლად,

რაც უფრო წინ მიდიოდა ასეთი შეგუება, მით უფრო და უფრო ჰკარგავდნენ ეს ცხოველები ხმელეთზე ცხოვრების და მიწაზე სიარულის უნარს.

წყალში ცხოვრებამ თანდათან განუვითარა მათ უკანა საცურავი ფრთა, რომელიც წყალში მსურავ ცხოველთათვის აუცილებელ საკიროებას წარმოადგენს. ამით აიხსნება ის, რომ ვეშაპის კუდი მოკლებულია ძვალს; წყალში ცხოვრების გამო განუვითარდა მას ზურგის საცურავი ფრთაც; ისიც, როგორც ვთქვით, აგრეთვე უძელოა!

მკერდის საცურავი ფრთები-კი გარდაქმნილი წინა ფეხებია; ამას ამტკიცებს იმის ძვლებისა და ცხოველების ფეხთა ძვლების მზგავსება რიცხვით და დალაგებით, რაზედაც ჩვენ უკვე მივუთითეთ.

გ. ანთელიძე.

(შემდეგი აქნება).

ტროადის ომი.

მწუხარება ჰექტორის სასიკვდილოდ დაქრის გამო.

ლილინთა გმირთა გმირმა შჳისა დარმა აქი-
 ლევსმა სასიკვდილოდ დაქრილ ჰექტორს ამო-
 აძრო გასისხლიანებული ისარი და იქვე მახ-
 ლობლად მიწაზე დასდო. შემდეგ ძლევა-მო-
 სილმა პელეასის ვაჟიწვილმა ჰექტორს
 შემოხსნა ის სამხედრო იარაღი, რომე-
 ლიც ტროადელების მხედრობის მთავარ-
 სარდალმა პატროკლოსის სასიკვდილოდ

დაქრის შემდეგ ილიონში გაიტაცა. ჰექტორის გაცივებულ
 გვაშს გარს შემოერთყნენ ელიონთა მხედრობის მემორები და
 განცვიფრებით შეჰყურებდნენ ტროადელი გმირის ტანის
 ახოვან მოყვანილობას, სიღიადეს და მის საუცხოვო სილა-
 მაზეს.

ალტაცებულმა აქილევსმა ესეთი სიტყვებით მიმართა ჰექ-
 ტორის გვაშის გარშემო შეკრებილ ელიონთა მემორებს:
 „ჩემო ძვირფასო მეგობრებო, არესის ღმერთის უშიშარნო
 მსახურნო! ხედავთ, ღმერთებმა მარგუნეს გამარჯვება იმ მტერ-
 ზე, რომელმაც მთელი ილიონის მხედრობაზე მეტი უბედუ-

რება მოგვაცენა! მთელ ტროადის მხედრობას არ გაუნადგურებია ელლინთა მეომრები ისე და იმგვარად, როგორც ეს მარტოდ მარტომ ჰექტორმა გაანადგურა და დააწიოკა!.. დავიდგა სანატრელი ყამი! მივიტანოთ შეერთებული ძალით იერიში ახლა ტროადის ზღუდეებზე და უჰექტოროდ გამოვცადოთ ტროადელების მამაცობა და გაბედულობა! ვნახოთ, როგორ მამაცობას გამოიჩინენ ტროადელები, როცა მათ რაზმებ შორის ძღვევა-მოსილი ჰექტორი ჩვეულებრივი თავდავიწყებით არ ტრიალევს და მტრის წინააღმდეგ არ ამხნევებს ილიონის მეომრებს! მაგრამ რას ვაშობ! განა სხვა რამეზე ფიქრი შესაძლებელია მაშინ, როცა ჩემი უგულითადესი მეგობარი პატროკლოსი დაუმარბაევია? არა, ტროადის წინააღმდეგ გალაშქრება ნაადრევია, სანამ ჩემ გულითად მეგობარს შესაფერი პატივისცემით არ დავასაფლავებ! მაშ, ძღვევა-მოსილნო აქვევლთა მეომარნო, ზემითა და სიმღერით გაემართენით ხომალდებისაკენ! ამიერიდან გამარჯვებულ ელლინთა მხედრობას არავითარი შიში არ მოელოს, რადგანაც სამუდამოდ სიცოცხლეს გამოვესალმეთ ის გმირი, რომელსაც ტროადელები ღმერთსავით თაყვანს სცემდნენ!*

ამ სიტყვების შემდეგ ძღვევა-მოსილმა აქილეესმა ისრით გახვრიტა ჰექტორის ფეხების ქუსლების ზემო ნაწილი, გაუყარა შიგ მაგარი თასმები და ილიონის სათაყვანო გმირი თავის სამხედრო ეტლს ფეხებით გამოაბა. პელეასის სახელოვანი ვაჟიშვილი ჩაჯდა სამხედრო ეტლში და მეეტლეს უბრძანა სწრაფად გაერეკნა ფეხ-მალი ცხენები ხომალდებისაკენ. ელვის სისწრაფით მიბოდნენ ცხენები და მიწაზე მიათრევდნენ ჰექტორის გაცივებულ გვაშს. პრიამოსის ვაჟიშვილს ღამაზად დახუჭუჭებული გიშერივით შავი თმა ერთიანად აეწეწა და ღამაზი პირისახე მტვრით დაეფარა. ფეხმალი ცხენები კი ისევ თავდავიწყებით მიაქროლებდნენ აქილეესის სამხედრო ეტლს და ჰექტორის უსულო გვაშს უდიერად მიათრევდნენ

სწორედ იმ ველზე, რომელსაც ასე თავგამოდებით მტრის შემოსევისაგან სიკოცხლის დროს ტროადელების მთავარ-სარდალი.

მეფე პრიამოსი და მისი მახლობელი სკეის ბჭის კარებზე ისხდნენ და მწუხარედ გაჰყურებდნენ ბრძოლის ველს. მეფემ ჯერ არა იცოდა-რა იმ უბედურების შესახებ, რომელიც მთელ ილიონს მუხივით მოულოდნელად თავს დაატყდა.

მაგრამ აი აქილევსი თავისი სამხედრო ეტლით მოუხლოვდა სკეის ბჭის კარებს, და მეფესა და მის შლებლებს საზარელი სურათი გადაეშალათ თვალწინ. ჰექტორის გაცივებულ გვამის დანახვაზე ჰეკაბამ შორთო შწარე ქვითინი; საბრალო დედა პირისახეს ხელებით იკაწრავდა, ბამბის ქულასავით თეთრ თმას თავიდან იგლეჯდა. მწარედ აქვითინდა მეფე პრიამოსიც; საბრალო მამა მთელი სხეულის ცახცახით უნუგეზოდ სრემლებს აფრქვევდა და ხმა-მალა დასტიროდა თავის უდროოდ დაკარგულ საყვარელ შვილს. ჰექტორის სასიკვდილოდ დაჭრის ამბავი ელვის სისწრაფით გავრცელდა მთელ ქალაქში. დიდმა და პატარამ, ქალმა და კაცმა ასტეხეს მწარე ქვითინი. ქალაქის ერთი კუთხიდან მეორე კუთხემდის დაუსრულებელი საზარელი ტირილისა და გოდების ხმა გაისმოდა. მთელ ქალაქს მწუხრის ზეწარი გადაეფარა. კაცს ასე ეგონებოდა—ილლიონის მიუვალი და მალალი ზღუდეები მტერს ერთიანად დაუნგრევია და მთელი ქალაქი ცეცხლის აღში გაუხვევიაო.

საბრალო პრიამოსი მთელი სხეულის რხევით ბჭის კერებიდან ძირს ჩამოვიდა და მწარე ქვითინით კარებშიაკენ გაეშარათი, იმ აზრით, რომ თავის საყვარელ შვილის მკვლელს შებრძოლებოდა. მაგრამ საბრალო მოხუცი როგორ შესძლებდა ბრძოლის ველზე გასვლას, როცა ფეხები სრულიად არ ემორჩილებოდა და ხელები ვერხვის ფოთოლივით უცახცახებდა! მწუხარებით ზარდაცემული მეფე ფეხზე ძლივსლა იდგა

აირბინა ციხის კარები და ერთ თვალის დახამხამებაში მტკნარად
ზემო სართულში გაჩნდა.

ქალაქში უკვე ყველამ იცოდა დიდებული გმირთა-გმი-
რის სიკვდილის ამბავი, მაგრამ ვინ გაბედავდა და ან ვინ შე-
ატყობინებდა ამას საბრალო ქალს? ანდრომახამ სკეის ბქის
კარებიდან დაინახა ბრძოლის ველზე აქილევსის სამხედრო
ეტლი და ფეხებით მათე გამობმული თავისი საყვარელი მეუ-
ღლის უსულო გვამი, ერთი საზარლად შეჰყვირა და იქვე
უგონოდ პირქვე დაეშვა.

დიდხანს ცოცხალ-მკვდარი ეგდო ანდრომახა პირქვე და-
მხობილი და გონს ვერ მოსულიყო. ილიონის ქალები თავს
დასტრიალებდნენ გონება-მიხდილს, სკდილობდნენ საბრალო
გონს მოეყვანათ, მაგრამ ყოველი ცდა ამოო რჩებოდა.

ბოლოს საბრალო ანდრომახა ცოტათი გონს მოვიდა,
მოიკრიბა ძალ-ღონე, ფეხზე წამოდგა და თმა-გაწლილი მწა-
რედ ასე მოსთქვამდა: „ჰექტორ! ჰექტორ! ჩემო ძვირფასო
და ფასდაუდებელო ჰექტორ! რა უბედურ დღეზე დაბადებუ-
ლი ვყოფილვარ! ორთავე სატანჯველად და საუბედუროდ
გაუჩენივართ მალალ ღმერთს! ჩემო ძვირფასო მეუღლე! შენ
გადასახლდი საიქიოს, იქ დაიდევ ამიერიდან სამუდამო ბინა,
მაგრამ შენ მოხუც მამას პრიამოსს და მოხუც დედას ჰეკაბას
ვის უტოლებ! ვინ უნდა სცეს ნუგეში შენ მშობლებს მოხუ-
ცებულობის დროს! ვინ უნდა შემუსროს ილიონზე მოზღვა-
ვებული მძლავრი მტერი? ჰექტორ! ჩემო ძვირფასო და
ტკბილო ჰექტორ! ვინ იქნება ამიერიდან ილიონის
მკვიდრთა ნუგეშის მკვებელი და საიშველო მკვეელი! მხო-
ლოდ და მხოლოდ შენით სულდგმულობდა მთელი ილი-
ონი! დიდი და პატარა, მოხუცი და ახალგაზდა, ქალი და
კაცი შენს მამაკობასა და მხნეობაზე ამყარებდნენ სა-
მშობლო მხარეს კეთილ-დღეობას და ბედნიერებას! ვაი
ჩვენს უბედურებას, რომ ამიერიდან ილიონის ზღუდეებს

აღარ დაიკავს მამაცურად ჩემი ტკბილი, ჩემი მამაცური
 ღვთისა დარი ჰექტორი! დიალ, ჩემო ტკბილო ჰექტორ, ყვე-
 ლანი დააობლე, ყველას მწუხარება გაუორკეცე, ყველანი-
 სასოწარკვეთილების შორევი ჩააგდე! მაგრამ პირადი ჩემი
 და ჩემი მკირე-წლოვანი შვილის ასტიანაქის მწუხარება
 ერთი ათასად აუტანელია! ჰექტორ! ჩემო ტკბილო ჰექტორ!
 სტოვებ შენ საყვარელ მეუღლეს ანდრომახას და შენთვის
 კიდევ უფრო საყვარელ პირმშო შვილს ასტიანაქს! ჩემო
 ძვირფასო, უდროოდ დაობლებული შვილო, ასტიანაქს!
 ამიერიდან ვის უნდა მიეხმატებო ალერსიანად! ვის უნდა
 დაუჯდე მუხლებზე და ალერსიანად ჩაჰკოცნო! შვილო ჩემო,
 საყვარელო შვილო! ვინ იცის, ამიერიდან რამდენი გაკირვე-
 ბა მოგელის! ვინ იცის, რამდენჯერ მშიერი და მწყურვალე
 მამაშენის შეგობრებსა და ნაცნობებს სათხოვრად ხელს გაუ-
 წვდი! განა ობოლსა და უპატრონოდ დარჩენილს ვინმე გა-
 ნიკითხავს! „შორს, შორს ჩემგან!“ გეტყვის ზოგი და ცემა-
 ტყებით გამოგისტუმრებს! შენ-კი, საცოდავო ჩემო შვილო,
 თვალ-კრემლიანი, მშიერი და მწყურვალე ისევ შენ ქვრივ
 ოხერ დედას დაუბრუნდები და გულ-ამოსკვნით შესჩივლებ
 შენ უბედურებას! მაგრამ შენი საბრალო დედა, მამაშენის
 მზრუნველობას მოკლებული, განა შესძლებს რაიმე ნუგეში
 გცეს! განა საბრალო ქვრივ-ოხერს შეუძლია ოდნავ მაინც
 შეგიმსუბუქოს ეს აუტანელი და მძიმე ტვირთი! ჩემო საყვა-
 რელო და ძვირფასო შვილო! განა ჩვენ მწუხარებას ოდესმე
 საზღვარი ექნება! განა ოდესმე საბრალო დედა შენი ანდრო-
 მახა მოისვენებს! ძლევა-მოსილი ჰექტორის დამკარგველი გა-
 ნა კიდევ სიცოცხლის ღირსია! ჰექტორის მშვენიერსა და ახო-
 ვან სხეულს მირმიდონელთა გაუმაძლარი ძალები უნდა
 ღრღინდნენ და მის მშვენიერ, დახუტუკებულ შავ თმაში მა-
 ტლები უნდა ფუსფუსებდნენ! და მერე საბრალო ანდრომახა-
 კი დედაშიწას უნდა შესტკეროდეს! განა ეს შესაძლებელია!

ჰექტორის დაკარგვის შემდეგ განა რა აზრი იქვს ჩემ ჰექტორს
 ცხლეს! ჩემო ტკბილო, ჩემო ძვირფასო ჰექტორ! შენ დაღ
 ბულ და ძღვევა-მოსილ სახელს მსხვერპლად შევწირავ ჩემ
 თავს, ჩემ სიცოცხლეს!

ასე მწარედ მოსთქვამდა საბრალლო ანდრომახა და მასთან
 ერთად გულ-ამოსკენით ქვითინებდნენ დაობლებული ილიო-
 ნის ქალებიც.

ა. მიქაბერიძე.

(შემდეგი იქნება).

რ ე ბ უ ს ი.

(წარმოდგენილი ილ. გოგიას-შიერ).

გეორგიანული
ენციკლოპედია

„9

’

1’

9”

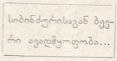
მ
ვ

ს

ა

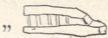

3”

მ

ამ რეზუსის ბოლო ისილეთ მეორე გვერდზე.

დედი-შენის
 ქალი შვილი
 შენი იქნება
 ?.....

0

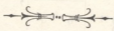
საფარაკო იდ-
 გილი ბაკურიან-
 ნის გზაზე.....

ს

მე-5 №-ში მოთავსებულ საკადმოს და რეპერტუარის
 აღსნა:

1. სწილი.
2. სახინადარი.
3. კერძალე ცუდად ქეტუკელსა უმზგავსოდ მოუბა-
 რესა.

საქართველო

